

پہلی اداسی، بھاگ-۶ بنگال، آسام، ناگالینڈ اے بنگلادیس وچ بابا

{گوڑ (مالدا) وکھے سن ۱۵۰۹ ای، آسام ۱۵۱۰، پوری بنگال ۱۵۱۱ ای، ماگھ دیس ۱۵۱۱، برما -۱۵۱۱}

پورب وچ اداسی روٹ - پٹنا < منگیر < بھاگلپور < کنت نگر < راج محل < مالدا < گوڑ .. پھر ایسے روٹ تے پٹنا واپسی .. پٹنا < لالکنج (ویشالی) < بیرگنج < کاٹھ منڈو (شوراتری ۱۵۱۰ ای) < جنکپور علاقہ < براہکھپتر < سکم دے مٹھ < بھوٹان < دہری < جوگیگھا < گھاٹی < گڑھ دول < برہمکنڈ .. واپسی .. برہمکنڈ < شوساگر < دیماپر < سلہٹ < ڈھاکا < دیویپر < چٹاگانگ (۱۵۱۱ ای) < مراک و (ماگھ دیس اج برما وچ) < ان و (مانڈلے-برمالے) واپسی .. جگن ناتھ پوری براستا کلکتہ (۱۵۱۲ ای)

کئی کلومیٹراں 'چ پھیلے گوڑ دے کھنڈر کہانی دس رہے کہ اس ناسوان سنسار وچ کجھ وی سٹھانی نہی۔ (فوٹو دھنواد: وکیپیڈیا)

جوہیں پچھے وی ذکر آیا ہے کہ دلی دا سلطان سکندر اباراہیملودھیہ ابراہیم مذہبی جنون کر کے بدنام سی اے غیر مسلم لوکاں تے اتھاہ ظلم کر کے اگلے نوں مجبور کر داسی کہ اوہ مسلمان بنن۔ کوے اس نے متھرا دے کرشن بھگوان دے مشہور مندر نوں ڈھہا دتا سی۔ پھر اک ویراں متھرا دے گھاٹ تے نائی اے جہڑے ہندو شردهالو منڈن کروا رہے سن، حکم کر کے قتل کروا دتے سن۔ اتھاس 'چ اُدا ہے کہ اک ویراں سکندر اباراہیملودھیہ ابراہیم نوں خبر ملی کہ لکھاں ہندو کرکھپتر دے میلے تے حاضر ہون جا رہے۔ سلطان نے اک بڈھے قاضی کولوں پچھیا کہ اس دا کی کیتا جاوے؟ تاں قاضی کہندا ہے بادشاہ سلامت ایہہ ورتارا ہندواں دا مڈھ قدیم توں چلدا آ رہا ہے ایہنوں بند کرناں حکومت پکھو غلط ہووے گا۔ اس گل تے سلطان نوں قاضی تے اینا غصہ آ گیا کہ اسنے اپنا خنجر قاضی تے ہی کڈھ لیا، اکھے "لگدا ہی نہی کہ توں مسلمان ہووے، جہڑا تینوں کافراں نال ہمدردی ہے۔" قاضی نے معافی منگ کے جان چھڈائی۔ بادشاہ نے کرکھپتر دا سروور مٹی پوا کے پور دتا۔ گریانی اس گل دی شاہدی بھردی ہے کہ ہندو میلیاں اے کمبھاں تے جان والے شردهالواں کولو جزیا لیا جاندا سی۔ نگرکوٹ (کانگڑا) دے مندر دی

بے ادبی کروا کے لنگ والا پتھر بچڑاں نوں دے دتا کہ ایہدے نال میٹ تولیا کرو۔ مندر تے جہڑا خوبصورت تامبے دا چھتر جھلدا ہندا سی اوہدے قول بنوا کے مسیتاں 'چ رکھائے تاں کہ نمازی اناں وچ پانی پا کے اپنے ہتھ پیر دھو سکن۔ دھولپر گوالینر اے نروڑ دے مندر ڈھہا کے اوتھے مسیتاں بنوا دتیاں۔ جدوں اوہنے دھولپر تے جت حاصل کیتی تاں اینا کھروڈ کیتا کہ لٹمار دے نال نال چھاں-دار رکھ وی پٹوا کے سٹ دتے۔ جہڑا بشندا اگے آئے سبھ نوں اے واہ قتل کروائی جاوے۔

منکھتا دے پیغمبر گورو نانک نوں سلطان دی ایہہ سوچ بہت چبھدی سی۔ صاحب نے بادشاہ نوں سمجھاؤں بجھاؤں دی کوشش کیتی پر کٹڑ مولانیاں گورو صاحب دی مخالفت کر دتی۔ حکم کر دتا کہ گورو نانک دوبارہ دلی نال وڑے۔ اوہناں دا وس چلدا تاں گورو صاحب نوں ختم کر دندے پر صاحب دیاں چمتکاری طاقتاں اگے اوہ نہتھے محسوس کر دے سن۔

گوڑ بنگال - این اوہناں ہی دنان وچ بنگال وچ وی مسلماناں حکومت سی جو ہندوستان توں بالکل آزاد وی سن تے دلی دی فرقہ پرست حکومت دی سوچ دے وی بالکل الٹ۔ بنگال وچ اوہنی دنیہ حسین شاہی خاندان داراج سی۔ اس توں پہلاں اتھے الیاس شاہی خاندان داراج سی۔ اوہ وی ہندوستان توں آزاد سن۔ اتھے ۳۲۰ سال ہندوستان توں وکھری حکومت چلدی رہی اے مغل بادشاہ بابر نے انوں پہلی وار فتح کیتا۔

پورب ول جدوں گورو صاحب آئے تاں اتھے آ کے صاحب نوں بنگال دے سانجھے حکمراناں بارے پتہ لگا۔ بہار وچ جدوں صاحب پھر رہے سن تاں اودوں ہی اوہ گوڑ گئے۔ بنگال دا پچھمی شہر گوڑ اس ویلے بنگال دی راجدھانی سی۔ ایہدا ناں لکھنؤٹی وی چلدا سی۔ بادشاہ ہمایون نے ناں جنتیباگ رکھیا۔ اوہنی دنی اک پھریا سوسا ناں دے پورنگالی یاتری نے

پہنچے۔ اتھے گنگا ندی وچ اتر توں دریا کوسی آ ملدی ہے اتے بڑا ہی وشال ٹاپو بندا ہے۔ کنت نگر توں بیڑی رانہی ۱۰۰ کلومیٹر دا سفر کر کے راجمہل پہنچتے اتھے بھولی بھالی جنتا نوں کرم کانڈ دے جال وچوں کڈھ کے نرنکار دے ستنام نال جوڑیا۔ اوتھو پھر بنگال دی راجدھانی گوڑ پہنچے۔ اتھے پہنچن دا گورو صاحب دا نشانہ بنگال دے بادشاہ الاؤالدین حسین شاہ نوں ملنا سی تے نالے گوڑ وکھے دو پرسدھ سدھ-جوگی مٹھ ہویا کردے سن اتھے جا جوگیاں نوں نرنکار دے لڑھ لاؤنا سی۔ گوڑ وکھے صوفی مت وی زور اتے سی۔ ایہہ وی پتہ لگدا گورو صاحب نے صوفیاں نال وی گوسٹاں کیتیاں۔ جدوں گورو صاحب اتھے پہنچے گوڑ شہر پورے جوہن تے سی۔

جدوں گورو صاحب گوڑ وکھے براجے ہوئے سن تاں روحانیت نال لگائی رکھن والا اک بنگالی نام رام بابو اوہناں نوں اپنے شہر مالدا لے آیا۔ رام بابو نے اپنے امباں دے باغ وچ باقائدہ سادھو سنتاں دے رہن واسطے اک کٹیا بنائی ہوئی سی۔ رام بابو سی وی علاقے دی پرسدھ سکھشینت سی، بہاؤ کوئی چھوٹا موٹا جگیردار وغیرہ سمجھ لؤ۔ جوہں لوکائی نوں پتہ لگا کہ اک جانی جان مہاتما رام بابو دے باغ وچ آ ٹکیا ہے، بنگالی لوک امنڈ کے پے گئے۔ رام بابو دی کٹیا وکھے تان میلہ ہی لگا رہن لگا۔

اتھاس وچ آؤدا ہے کہ اوہنی دنی بنگال خاص کر کے گوڑ دی کپڑا سنٹت سکھرتے سی۔ اک دن رام بابو بڑے پیار ستکار نال گورو صاحب دے ناپ دے کپڑے سوا کے لے آیا اتے گورو صاحب نوں بینتی کیتی کہ صاحب ایہہ بس تتر پروان کرو۔ دھیان رہے گورو صاحب کدی صرف لگوٹ 'چ ہی رہندے سن۔ اودوں پھر گورو صاحب نے گوڑی راگ وچ ہی شبد کہہ دتا۔

چوآ چندن انک چڑاوؤ۔۔ پاٹ پٹمبر پھر ہڈھاوؤ۔۔ بٹن ہر نام کہا سکھ پاوؤ۔۔ کیا پھرؤ کیا اوڈھ دکھاوؤ۔۔ بٹن جگدیس کہا سکھ پاوؤ۔۔ ارباؤ۔۔ کانی کنڈل گل موتیئن کی مالا۔۔ لال نہالی پھول گللا۔۔ بٹن جگدیس کہا سکھ بہالا۔۔ آنین سلونی سندر ناری۔۔ کھوڑ سیگار کرے اتی پیاری۔۔ بٹن جگدیس بھجے نت خواری۔۔ ۳ در گھر محلہ سیج سکھالی۔۔ ایہنیں پھول بچھاوے مالی۔۔ بٹن ہر نام سو دیہہ دکھالی۔۔ ۴ پیور گیور نیزے واجے۔۔ لسکر نیب کھواسی پاچے۔۔ بٹن جگدیس جھوٹھے دواجے۔۔ ۵ سدھ کھاوؤردھ سدھ بلاوؤ۔۔ تاج کلہ سر چھٹڑ بناوؤ۔۔ بٹن جگدیس کہا سکھ پاوؤ۔۔ ۶ خان ملوگ

کھاوؤراجا۔۔ اے تے کپڑے پے پاچا۔۔ بٹن گر سبدن سورس کاجا۔۔ ۷ ہومے ممتا گر سبدن وساری۔۔ گومت جانیار دے مراری۔۔ پرنوت نانک سرن تماری۔۔ ۸ ۱۰۔۔

گورو صاحب تے اس پرکار رام بابو اتے جڑ چکی لوکائی نوں اپدیش دتا کہ بندہ ودھیا کپڑے پہن کے ہی سکھی نہیں ہو سکدا۔ سانوں سکھ داراج سمجھنا پاؤگا۔ جتھے گورو صاحب براجے سن اوہ تھان اتھاسک دھرم سال بن گئی۔ رام بابو نے علاقے وچ گومت دا خوب پرچار کیتا۔ نووے پاتشاہ گورو تیغ بہادر صاحب وی مالدا دی رام بابو دھرم سال وکھے پہنچے سن۔ رام بابو دی کٹیا والا ستھان اج کلہ گرودارہ گورو کا باغ کھاؤدا ہے۔

منیا جاندا ہے کہ ضد کر کے لمے سمیں لئی رام بابو نے گورو صاحب نوں اپنے کول رکھیا۔ بو سکدے گورو صاحب نے بادشاہ دی ادیک کیتی ہووے جو کدھرے دورے تے گیا ہووے۔ گیانی گیان سنگھ نے لکھیا ہے کہ

مالدا (پرانہ) وکھے رام بابو دی کٹیا بن بن چکی گرودارہ گورو کا باغ۔ ۲. اوہ پتھر دی چوکی جس تے بہ گورو صاحب نے اسنان کیتا ۳. پانی والی گاگر جو صاحب نے اسنان ویلے ورتی۔ اج جر جر بو چکی ہے۔ ۴. جس کھوہ تے اسنان کیتا سی۔ ۵. نووے پاتشاہ گورو تیغ بہادر صاحب دیاں تے تیغ بہاؤ کرپاناں۔ (تصویروں پر دیپیاں سنگھ)

چار ماس اتھے رہے۔ آج جس باغ وچ ٹھہرے سے اوہو امب چوسن واسطے سونپ دتا۔ اوہو باغ بن پلین باغ کھاؤدا ہے تے امب وی اوتھوں دے بڑے اگھے بن۔ ۵۔۔ اج تک اوہ کھوہ موجود ہے جتھے گورو صاحب نے اسنان کیتا تے اوہ پتھر دی پھٹی جاں چوکی جس تے بہ اسنان کیتا۔ رام بابو نے اوہ گاگر سانہ لئی جس

شہر وچ گئے تے پھر پٹنے ولوں بندے ہوئے اتر نیپال نوں گئے۔ نیپال توں اتر کے ہی دھبری اتے پھر دھبری توں ہی گھاٹی نوں گئے ہونگے۔

---◆---

دھبری آسام 'چ بابا نانک

نیپال اتے سکم-بھوٹان دے بودھیاں اتے جوگیا نوں اک نرنکار دا گیان کروا کے گورو صاحب دھبری پہنچے۔ اوتھے جو اوناں کو تک وکھائی اوہ اتہاس وچ زیادہ سامبھے نہی گئے۔ پر اپنا ذکر ملدا ہے کہ اوتھوں دی رانی گورو صاحب نوں سن کے پتھر پوجا تے بھگ پوجا چھڈ گئی۔ جویں کہ آساں پہلاں ہی لکھیا ہے کہ اونی دنی تھائی تھائی ساڈے کھتری ویراجیاں کول منتری ہویا کردے سن۔ لگدا کہ دھبری دی رانی وی کوئی پنجابن ہووے۔

ایسے رانی دا پوترا راجا رامدیو نووے گورو صاحب دا شردھالو بنیا تے جسدا پتررتن دیو گورو گوہند سنگھ جی دے دربار وچ چٹے متھے والا ہاتھی اتے پور بھٹاواں لے کے حاضر ہویا سی۔ ایسے دے ناں تے ناگیشوری لاگے قصبہ رتنپور موجود ہے۔

دھبری توں گورو صاحب پورب ول نوں نکل گئے۔

کئی اتہاسکاراں نے جادوگر نیاں دی ساکھی دھبری وکھے ہونی دسی ہے۔ پر ایہہ لوک کوئی نگر ثبوت نہی دے سکے۔ اس کر کے دھن پور مننا ہی ٹھیک ہے۔

---◆---

جوگیگھا پہنچدا، بھے بہیت ہویا مردانہ

دھبری توں صاحب نے وپاء دے الٹ برہمپتر دریا وچ کوئی ۶۰ کہ۔ می۔ سفر کیتا، لگدا ہے کہ دھبری رہندیاں ہی گورو صاحب نے جوگیگھا دے مہنت نوں اپنے اُون بابت سنبھا بھیج دتا ہویا سی۔

دھبری توں جوگیگھا دے رستے برہمپتر دریا کتے کتے ۱۵ کہ۔ می چوڑا ہو جاندا ہے۔ سو اندازہ لاؤ اوتھے کنا کو جل تھل ہووے گا۔ ذرا سوچو ایہو جہی تھاتے جا بابا پہنچ جائے تاں وچارے مردانے دا جی تاں ڈبنا ہی ہویا۔ "بابا کتھے لے آئے، اتھے تاں سبھ جل تھل ہویا

دے پانی نال گورو صاحب اشنان کریا کردے سن۔ جویں گورو صاحب نے پٹنے نوں اپنا ہیڈ کواٹر کجھ چر لئی بنایا سی ایسے طرحاں کجھ اک نال دے شہراں وچ اتھوں بھاؤ گور (مالدا) توں ہئی گئے۔ گور راجدھانی اتے اوہنی دنی بنگال دا سبھ توں پرسدھ شہر سی سو پو سکدا چیتنیا مہاں پرہو دا گورو صاحب نال میل ایسے شہر وچ ہی ہویا ہووے۔

---◆---

سوجا سکھ ہویا

مکسودا باد (مرشد آباد) وکھے بابا

گیانی جی نے لکھیا ہے کہ اوتھوں اگے پھر مکسودا باد (مرشد آباد) "گنگا پار جتھے بن ریشم بیجھن والے سکھاں دے گھر بن تے دھرم سالہا ہے اوتھے جا براجے۔ بہت لوک سیوک بنے۔"

اک سوجا نامے جڑیا بھگت تاں من تن دھن کر کے سکھ ہو گیا۔ اوسے دی اولاد تے سنگت سوجے بھگت دی بنی ہوئی ہے۔ سوجے جڑیئے دی اولاد وچوں ہی بھائی للو سنگھ نے ۱۸۶۴ء ای۔ اک منجی، اک تھال، ۲ قول، اک گڑوا، اک کھدامت، اک گلاب دانی، اک آسا، ایہہ سبھ چاندی دے بنوا کے پٹنے گورو گھر وچ ارداس کروائے سن۔

کیہا جاندا ہے کہ جدوں سوجے جڑیئے نوں گیان پراپت ہویا تاں اوہ گا اٹھیا

ستگور نانک پرسیا، سبھ پاپ بنا سے۔

نام امولک پایا، کارج بھئے راسے۔

اگم نگم جس گاودے، سو ستگور ایہے۔

جن کی کرپاتے بھيو، مے مکت سدیہ۔

کچارنگ اتار کے، سچ رنگ چڑایا۔

نانک ستگور دئیاتے امراپد پایا۔

سوجے دا ایہہ گیت سنکے مکسودا باد دی سنگت جھوم اٹھیا کردی سی۔

کیونکہ گور دی باترا گورو صاحب نے بہار دی یاترا دے نال کیتی، لگدا ہے کہ اتھوں پھر بہار دے کسے

گیانی-۱۱۳
فوجا سنگھ / کریال سنگھ نے مالدا توں سدھا دھبڑی نوں جانا لکھیا ہے۔ جدوں کہ کوہلی نے گیانی دے ادھارتے مالدا توں سدھا ڈھاکے ول جاننا لکھیا ہے۔ گیانی-۱۱۴ اتے کھڈ ہی لکھیا ہے کہ صاحب نیپال دی یاترا اپرنٹ برہمپتر دے نال نال لکھیمپتر تھانی پورب نوں برہم کنڈ تک گئے۔ دھبری تاں اس پرکار رستے وچ ہی پویگتے نالے گھاٹی۔ سو ساڈا مننا ہے کہ گورو صاحب کمکھیا مندر گھاٹی نیپال دی یاترا اپرنٹ ہی گئے سن۔ صاحب دیاں یاتراواں نوں صحیح سمجھن لئی موجودہ راجنیتک سرحدان نوں نظر انداز کرنا پویگا۔
گیانی-۱۱۳ اتے گورو صاحب دا سراجگنج جانا وی لکھیا ہے۔ یاد رہے سراجگنج شہر دی نیہہ زمیدار سراج علی ۱۷۶۲ء وی وچ رکھی سی۔

ایسے طرحاں کرشنا نگر (ضلع نادپہ)، مانگنچ اتے شہزاد پور قصبہ سانوں نہی لگدا کہ گورو صاحب دے ویلے کوئی عینی اہمیت رکھدے ہون کہ گورو صاحب اپنا روٹ (رستہ) بدل کے ادھر ندی پار آؤدے۔ با گیانی جی دے ویلیاں وچ ایہہ قصبے خیراں وچ سن۔
N گیانی-۱۱۲ (اودھ عموماً وڈھا چڑا کے ہی دسی جاندی ہے۔ کئی تھائی گورو صاحب نے ہفتہ گزاریاں ستھانک لوکاں وچ آج کتھا چلدی ہے کہ صاحب ۹ مہینے ٹھہرے سن۔ دھیان رے گورو صاحب مشن ادھین چل رہے سن۔ اوہناں دا نشانہ وڈھ توں وڈھ لوکاں نوں نرنکار نال جوڑنا سی۔)

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾہی نووی دہری۔ اس استھان دے مول وچ گورو نانک پاتشاه دی آمد ہی ہے۔ اتھے ہی اک جادوگر نے نووے پاتشاه تے پتھر سٹیا سی۔ جو آج تک موجود ہے تے اتھاسک رکھ وی۔

پیا ہے؟" جتھے کو جہے پھر جوگیگپھا سہی اوتھے خوش قسمتی نال دریا دا وپاء صرف آ کہ۔ می چوڑا سہی۔ ملاحان نے گورو صاحب تے مردانے نوں جوگیگپھا پتن تے لاه دتا۔ اتھے بیٹھے پھر دووے اڈیک کر رہے سن کہ مردانہ بول اٹھیا "بابا آپاں چوراں ڈاکواں ربیلیاں توں تاں کسے طرحاں بچ گئے سی، ہن پانی توں نہی بچدے۔ اتھے جل تھل توں سوا کجھ نظر ہی نہی آ رہا۔" یاد رہے ایہہ اوہ تھاں ہے جتھوں اگے پھر برہمپتر چار پنچ شریاں وچ ونڈیا جاندا ہے۔

گورو صاحب نے مردانے نوں کہیا بھائی توں سدھانت بھل گیا اے؟

پوڑی .. نائی مناے سکھ اوپجے نامے گت ہوئی .. نائی مناے پت پائے پردے پر سوئی .. نائی مناے بھوجل لنگھیئے پھر بگھن ن ہوئی .. نائی مناے پنتھ پرگٹا نامے سبھ لوئی .. نانک ستگور ملیئے ناؤ منیئے جن دیوے سوئی ..

گورو صاحب نے مردانے نوں حوصلہ دتا۔ جویں دریا پار کر کے پتن تے بیٹھے سن کہ کجھ دیر بعد اک جوگی سادھو آ ملیا۔ مردانے نوں سکھ دا ساہ آیا۔ جوگی کہندا میرے پچھے پچھے آئی جاؤ۔

سادھو دے پچھے چلے گئے، چھوٹے موٹے شرے پار کردے گئے تے اخیرتے چھوٹی پہاڑی دی کندھر 'چ جا وڑے۔ جتھے وکھ وکھ دھونیاں مگ رہیاں سن۔ ایہہ سدھ جوگیاں دا آشرم سہی۔ آج اسمیا لوک ایہنوں جوگیگھوپا کہندے نے (نقشہ سوچک ۲۶,۲۳۳۱۰, ۹۰,۵۷۵۳۳۱) اتھو دا مہنت سہی رام داس سدھ۔ گورو صاحب نے لیٹ کے مہنت نوں نمسکار کیتا۔ اگو مہنت وی گورو صاحب دے پیری پے کے ملیا۔

اتھے رہ کے مردانے نے بڑے رنگ رنگ دے پھل فروٹ تے کندمول کھادھے۔ اتھے گورو جی ۸ دن ٹھہرے۔ کہیا جاندا ہے کہ مردانے نے بابے نوں پچھیا کہ بابا جی رات بنیری وچ تہسی تے مہنت روز کتھے چلے جاندا سہی۔ گورو صاحب نے کہیا مردانیا ایہہ راج ہی رہن دے۔

---◆---

تے لو بابا پہنچ گیا گھاٹی دے کامکھیا مندر : وام مارگیاں نوں سدھے راہے پاؤن

جون ۱۵۱۱ (مہینہ ہاڑ، امبوجاچی میلے تے)

دھیری توں روانہ ہو برہمپتر رانہی وپاء دے الٹ بیڑی رانہی سیر کردے ہوئے گوالپاڑا بندے ہوئے، جوگیگپھا دے ستھان تے جوگیاں نال گوشٹاں کرن اپرنٹ لگ پگ ۲۰۰ کلومیٹر دا سفر کر کے گھاٹی پہنچے۔

گورو صاحب دے اس علاقے وچ آؤنا اس کر کے ضروری بنیا کیونکہ کامروپ وچ آونی دنی بہت ہلجل ہو رہی سہی کیونکہ گھاٹی دا کامکھیا (شن) مندر نوں اوہیں دنسی (۱۶۹۸ ای) وچ بنگال دے مسلمان بادشاہ حسین شاہ نے ڈھاپیا سہی۔ حسین شاہ بڑا سہنشیل بادشاہ گنیا جاندا ہے۔ ایہہ وی منیا جاندا ہے کہ اس مندر وچ چل رہے غلط کماں کارن کجھ ہندو وی ورودھ وچ آ گئے سن۔ ایہدے ڈھاپے جان کارن ایہدی چرچہ وی پورے ہندوستان وچ ہوئی۔ انج چھیتی ہی اک ہندو راجے بسوا سنگھ نے مندر دوبارہ بنوا دتا سہی۔

یاد رہے ایہہ مندر پاروتی دی یونی (گپت انگ) نوں سمرپت ہے۔

پر پاسے کامروپ دیس دے دھرم دی چرچہ سہی کیونکہ ایہہ کام وائشنا تے کیندرت سہی۔ اتھے جو کجھ چل رہا سہی بہتے لوکاں دی نگاہ وچ ایہہ گند آتے ہے شرمی سہی۔

اوہیں دنسی ہی وام مارگیاں دا یوگنی تندر ناں دا گرنتھ لکھیا گیا سہی جس نے چار چپھیرے چرچہ چھیڑی ہوئی سہی۔

اس دیس وچ کیونکہ ساقط مت دی چڑھت سہی اس کر کے وکھ وکھ جانوراں دی بلی دتی جاندا سہی خاص کر کے بھینسا (مینیا جا سنڈھا) دی بلی زوراں تے سہی۔ کتے کتے انسان دی بلی وی دتی جاندا سہی۔ سریر نوں کوہناں تاں عام ہی دھارمک کارج گنیا جا رہا سہی۔

بلی دا پریرناسوت کھڈ درگا دی کہانی ہے۔ کیونکہ جدوں درگا چھنمستا داروپ دھارن کردی ہے تاں کھڈ دی دھون وی لاه دندی ہے۔ دھون وچوں لہو دیاں تے تیتیاں نکلدیاں ہن جنان وچوں دو تاں

○ گہانی - ۱۱۵۔ نے انج ایہہ تھاں ڈھاکے لاگے دسی ہے۔ پر اوتھے کوئی اجہی پہاڑی نہی ہے۔ کوبلی نے وی جوگیگپھا پہنچنا ہی منیا ہے جو ٹھیک ہے۔ جوگیگپھا انج وی گورو صاحب دے رستے وچ ہے رہی ہے۔

گہائی دا کامکھیا مندر۔ ۵۲ شکتی پیٹھاں وچوں ایہہ پرمکھ ہے۔ ایہدا دھاریدار سکھر وی الوکک ہے پر آسام دی عمارت ساجی وچ ایہہ عام ہے۔

دیوی دیاں بھیناں پیدیاں ہن تے اک دھار خود دیوی دا کٹیا ہویا سر پیندا ہے۔ کہانی وچ حالات کاماک دسے گئے ہن جہناں دا ورنن کرناں اتھے سوبھا نہی دندا۔

سارے کھوجی اتھاسکار مندے ہن کہ شکتی والے اس پرسنگ دی پرمپرا بدھ دھرم وچوں آؤدی ہے۔ کیونکہ بالکل اوہو کہانی تبت دے بدھ دھرم وچ ہے جتھے دیوی دا ناں درگا دی تھاں وجرایوگنی ہے اتے اس اوستھا نوں اتھے چھنمستا دی تھاں چھنمنڈا کہیا گیا ہے۔ ایسے پرمپرا ادھین ستی دی رسم ہندوستان وچ شروع ہوئی۔ (ویکھو وکی پیڈیا)

پچھم وچ ایہہ گل ہر کسے دی زبان تے سی کہ کامروپ علاقے وچ خوبصورت عورتاں داراج ہے۔ (تربیرا بھاؤ عورتاں دا دیس)

گورو صاحب دا ضروری بندا سی کہ گمراہ ہو چکی لوکائی نوں سیدھ دندے کہ کام پچھے شدائی ناں ہوئی جاؤ۔ ایہہ تاں دنیا نوں سچارور کھن واسطے نرنکار دا موہرا ہے (ویکھو صفحہ-۱۰۸)

گہائی (پرانا ناں پراگجوتشپر) وی بنارس، پرباگ، گیا وانگو ہندواں دا بہت ہی مشہور استھان ہے۔

کہانی اتھوں دی وی اوہو ہی کہ پاربتی دے ماپیانے پاربتی دا قتل کر دتا اکھے توں شو جی نالہ ویاہ کیو کروایا۔ جدوں شو جی نوں اپنی پنتی دے قتل دا پتہ لگا تاں سہرے پہنچ پاربتی دی لاش نوں اپنے ترشول تے چک لے تریا۔ پربت، ندیاں نالے، ریگستان

ٹپدا جا رہا سی۔ ہولی ہولی لاش دے انگ ڈگنے شروع ہو گئے۔ کتے پاربتی دی بانہہ ڈگ پئی، کتے لت، کتے اکھ، کتے پیر، کتے سر۔ اس پرکار برہامناں دا مننا ہے کہ ۵۲ انگ وکھ وکھ تھانٹی ڈگے۔ ایسے کر کے کل ۵۲ مندر جاں شکتی پیٹھ موجود ہن۔ چاہے ویشنو دیوی ہووے جاں جوالاجی، شاردھا پیٹھ ہووے جاں ہنگلاج جاں کٹاسراج۔ سبھ ایسے سدھانت تے بنے ہن۔ پر گہائی وکھے تاں پاربتی دی یونی ڈگی سی۔

اتھے میلہ آسام دے ہاڑ دے مہینے وچ لگدا ہے۔ اج کلھ ایہدیاں طریقاں عموماً جون ۲۲ توں ۲۵ تک ہندیاں ہن۔

کہیا جاندا ہے کہ کلکی پران اتھے ہی لکھیا گیا سی۔ اتھے گورو صاحب نے لوکاں نوں سمجھایا کہ کیو مورکھ بندے ہو۔ کام دا مطلب پیداوار کرناں ہے۔ ایہہ سواد واسطے نہی ہے۔ رجا دا سدھانت پھر گورو صاحب نے اتھے بھلی بھٹکی جنتا نوں سمجھایا کہ مورکھو کھڑے کم لگے ہو۔ صاحب نے مردانے دی سنگت وچ شبد گا ویا:-

سلوگ م ۱ سوئے کے پربت گفا کری کے پانی پپال .. کے وچ دھرتی کے آکاسی اردھ رہا سر بہار .. پڑ کر کایا کپڑ پھرہ دھووا سدا کار .. بگارتا پیٹلا کالا بیدا کری پکار .. ہوئی کچیل رہا مل دھاری درمت مت وکار .. نہ بونہ سے نہ ہو ہوا نانک سبد وپچار .. ام ۱ وستر پکھال پکھالے کایا آپے سنجم ہووے .. انتر میل لگی نہی جانے باہرہ مل مل دھووے .. اندھا بھول پیا جم جالے .. وست پرائی اپنی کر جانے ہوئے وچ دکھ گھالے .. نانک گمرکھ ہوئے تے تاہر پر نام دھیاوے .. نام جیے نامو آرادھے نامے سکھ سماوے .. ۲ پوڑی .. کایا ہنیں سنجوگ میل ملایا .. تن ہی کیا وجوگ جن اپایا .. مورکھ بھوگے بھوگے دکھ سبایا .. سکھ اٹھے روگ پاپ کمایا .. برکھ سوگ وجوگ اپائی کھپایا .. مورکھ گنت گنائی جھگڑا پایا .. ستگور ہتھ نیبڑ جھگڑ

پاربتی دی لاش چکی شو جی جا رہے ہے۔ اکھے انگ ڈگ رہے جا رہے ہے۔

ਚਕਾيا .. کرتا کرے سو ہوگے ن چلے چلایا .. ۴ نچ
گورو صاحب اتھے ۱۵۱۱ ای جون دے ادھ وچ
پہنچے*۔

---◆---

الپیکھری نگاؤ جا، بابے نے سنکر دیو نوں نمسکار کیتی ۵

گھاٹی توں برہمپتر رستے ۵۰ کلومیٹر اتے گورو صاحب
پنڈ الپیکھری پہنچے جہدا اجوکا نام پتیکیبوری نیڑے
موثر اباری ہتے ایہہ مریگاؤ ضلعے وچ پیندا ہے۔
(نگاؤ توں ۶۵ کلومیٹر اورے پچھم ول ہے) گورو
صاحب دے ویلے ہی ہویا ہے سنکر دیو جاں
ش-ریمنت سنکر دیو (۱۴۴۹-۱۵۶۸ ای)۔ اس دی جیونی
پڑیاں پتہ لگدا ہے کہ اوہ وی مورتی پوجاتے وام
مارگ آدی دے سخت خلاف سی۔ اک نرنکار نوں مندا
سی پر نام اوپدا سری کرشن گندا سی۔ اوپدی
روحانیت دی اچائی دیکھ کے لوکاں 'چ پرسدھ ہو گیا
سی کہ اوہ وشنوں دا ہی اوتار ہے۔

۱۵۱۱ دے نیڑے تیڑے سنکر دیو اپنے پنڈ الپیکھری ہی
براجمان سی۔ جتھے گورو صاحب جا کے اوہنوں ملے۔
گورو صاحب تے سنکر دیو دی ملنی دی گواہی اسمیا
لوک اج تک بھردے ہن۔ اوہ تاں ایہہ وی کہندے ہن
کہ بنگال دا چیتنیا پرہو وی سنکر دیو دا شر دھالو
سی۔

براہمنان نے سنکر دیو دی شکانت راجا کول کر دتی
جس کارن کوچ راجا نر نرائن نے سنکر دیو دی گرفتاری
دے حکم دے دتے۔ پر راجا دے دربار وچ وچ سنکر دیو
دا کوئی شر دھالو سی جس نے راجا نوں منا لیا کہ
گھٹو گھٹ سنکر دیو دا پکھ اک وار تاں سن لو۔ راجا
من گیا۔ سنکر دیو نے دربار وچ اجیہا کیرتن کیتا کہ راجا
کیلیا گیا۔ راجے نے سنکر نوں گل نال لالیا۔

سنکر دیو 'نام' سدھانت دا پکا انوائی سی۔ کیرتن دی
اہمیت تے وی زور دندا سی۔ گھٹ گھٹ وچ براجمان
کرشن نوں مندا سی۔ پر براہمنان انوں جین ناں دتا۔
اس سدھانت تے آکے گورو صاحب فائدے وچ سن
کیونکہ پنجاب وچ راج مسلمانان دا سی۔ حالان
شکانتان تاں گورو صاحب دیاں وی ہوئیاں سن۔
کلانور دا صوبیدار دنی چند کروڑیا گورو صاحب
نوں سزا دین دے منتو نال ہی چڑھیا سی۔ بتالے دے
براہمنان وی مخالفت کیتی سی۔

کیونکہ گورو صاحب دا سارا زور نام دے سدھانت تے
ہے دوسرے پایے اسیں دیکھدے ہاں کہ سنکر دیو نے
وی تھانٹی تھانٹی 'نام گھر' تے 'کیرتن گھر' کھولے
سن تے اس توں صاف پتہ لگدا ہے کہ سنکر دیو وی
گورو صاحب توں بہت پرہاوت ہو چکا سی۔

ایہہ وی منیا جاندا
ہے کہ گورو
صاحب تے
سنکر دیو اکٹھے
ہی برہمکنڈ (پرسو
رام دا کنڈ) گئے
سن، جو تنسکھیا

(ارناچل پردیس)
توں ۱۵۰ کلومیٹر
پورب ہے۔ اس گل
دی چوکھھی
سمبھانا وی
بندی ہے کیونکہ
اجیہے دھار مک
لیڈر اکثر میلیاں تے

پرچار خاطر پہنچیا کردے سن۔ قدرتی ہے کہ سنکر
دیو وی کمکھیا ائے ہون۔

---◆---

پوری آسام جاں جنو اجکل ارناچل پردیس کہندے
ہن اتھوں دی یاترا دوران ہی کسے ویلے دو ہور
پنجابی سادھو سیدو گھٹی تے دوجا شیبہاں جت
گورو صاحب نوں اتھے ملے تے سکھ بن گئے۔ اگلی
کجھ یاترا تک اوہ گورو صاحب دے نال ہی رہے۔ پر
پھر ڈھاکے بنگالے جاں چٹاگانگ توں اوہ وکھرے ہو
پنجاب نوں روانہ ہو گئے۔ یاد رہے اوہنی دنی
سنیاسی سادھوآں دی وڈی گنتی ہویا کردی سی جو
بہرمن کردے رہندے سن۔ گورو صاحب دیاں خبراں
وی ایہناں رانہی ہی پنجاب جاں ہور تھاواں تے
پہنچدیاں سن۔

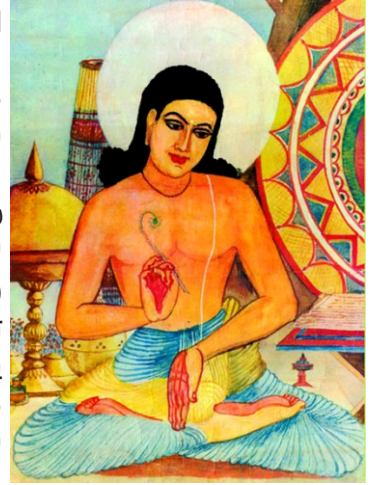
---◆---

اہوم راجا شنمنگ نوں اپدیش

سن ۱۲۰۰ ای۔ دے لاگے چاکے چین (مونگ ماؤ علاقہ
جہڑا میانمار دے پہاڑ بنے پیندا ہے) وچوں اہوم ناں
دا قبیلہ برہمپتر گھاٹی وچ آوڑیا۔ اس سینے قبیلے نے
سن تھانک لوکاں نال پنگا لین دے بجائے انان نال
سہیوگ ودھایا۔ انان دی سبھیتا ناغیاں نالوں کتے

۱ گیاہی گیان سنگھ - کوہلی، کربال سنگھ پنہ-۶۴) ۵
دلوندر سنگھ گریوال نے گورو صاحب تے سنکر دیو دا ملاپ
سبساگر ضلع وچ ہونا لکھیا ہے۔ گریوال دا کہنا ہے کہ کجھ
سماں گورو صاحب گڑگاؤ (سبساگر) لاگے نزیرا وکھے ٹھہرے
سن۔ گیانی انوسار اک اداسی سادھو لونیا سدھنے اتھے سکھی
دا پرچار کیتا۔

اتھاس پھولیاں پتہ لگدا ہے کہ گڑگاؤ، اہوم راجیاں دی راجدھانی
گورو صاحب توں بعد ہی بنیا۔ راجا سکلیمنگ اہوم نے ۱۵۴۰ وچ
گڑگاؤ نوں راجدھانی بنایا سی۔ اس توں پہلا راجدھانی بکاٹا
(بھگت) سی جو دریا دہنگ دے کنڈھے سی۔

شری منت سنکر دیو (۱۴۴۹-۱۵۶۸)

ਜ਼ਿਆਦੇ ਵਕਸਤ ਸੀ۔ لوکاں نوں پانی وچّ جھونا لاؤنا سکھایا۔ پہلاں بھارتی اپ مہاندیپ وچّ لوکی جھونا وی بیجیا ہی کردے سن۔

چھیتی ہی ۱۲۲۸ ای۔ وچّ اہوم قبیلے نے برہਮپتر گھاٹی وچّ اپناراج بھاگ وی قائم کـر لیا۔ ایہہ قبیلہ انان انشاست سی کہ انان داراج پورے ۸۰۰ سال ۱۸۲۶ ای۔ تکّ رہا۔ انان نوں دلی سلطنت جاں مغل وی پرا ناں سکے۔ اس راج بارے طرحاں طرحاں دیاں افواہاں دلی وچّ ہندیاں سن کہ اوہ جادوگر لوکاں دا دیس ہے۔ اتھے جہڑا اک واری جا وڑے مڑکے واپس نہی پرت سکدا سی۔ اہوم قبیلے کرکے ہی اس علاقے دا ناں اہوم جاں اسوم جاں اسمّ دیس پیا۔

جدوں گورو نانک اس علاقے وچّ آئے تاں اہوم قبیلے دے بہت ہی طاقتور بادشاہ شہن منگ (۱۴۹۷-۱۵۳۹ ای) داراج سی۔ اس نے ہندو دھرم گربن کر لیا ہویا سی تے اسنے اپنا ناں 'سورگ نرائن' رکھیا ہویا سی۔ جویں کہ اکثر ہندا ہے کہ جہڑا بندہ نواں نواں کوئی دھرم اختیار کرے تاں اوہ دوسریاں نالوں کٹڑ بن جاندا ہے۔ ایہو کارن سی کہ شمننگ وی کٹڑ براہمنان دے وچاراں دے انوکول چلدا سی۔ جس کرکے اوہ شریمنت سنکر دیو دے ورودھ سی۔

جویں آپاں شر وع شر وع 'چ دسّ چکے ہاں کہ گورو صاحب کوئی موقع نہی سی کھنجدے راجے جاں حکمران نوں ملن دا۔ گورو صاحب نے گھاٹی دے وام مارگیاں نوں سدھے راہے پا پھر سنکر دیو دے پنڈ گئے۔ اتہاس توں ثبوت نہی ملدا کہ میل کتھے ہویا سی۔ پر اس توں بعد گورو صاحب برہمپتر دریا رانہی چڑھدے نوں چلدے رہے۔

خیر گورو صاحب گھاٹی توں کوئی ۳۵۰ کلومیٹر دا سفر کرکے آسام دے اج دے ضلعے سبساگر پہنچے۔ ایہہ اوہ علاقہ ہے جتھے باقی دنیا دے مقابلے سبھ توں ودھ بارش پیندی ہے۔

اس ویلے راجا سورگ نرائن عرف شہانمنگ عرف ڈنہگیا راجا دی راجدھانی چرائیو سی (انج بعد وچّ اوہ راجدھانی بکاتالے گیا۔ بعد دے اہوم راجیاں نے راجدھانی گڑھگاؤ نیڑے نزیرا بنا لئی سی۔) چرائیو اج دے سبساگر توں ۳۰ کلومیٹر ہٹوا ہے تے اج ضلعے دا مکھ شہر ہے۔

گورو صاحب نے راجے نوں سکھی دا اکالپرکھ اجونی سدھانت سمجھایا: نام چپنا، کرت کرنی تے ونڈ چھکنا۔ ہور انوں دسیا کہ تـسـی راجے ہو تہاڈی مجبوری ہے سبھ نوں نال لے کے چلن دی پر کسے دے کہے کہائے کسے تے ظلم نہی کرناں۔ انان سمجھایا کہ ساڈا اک ساتھی سنکر دیو اک ترنکار نوں مندا ہے۔ اوہ جات پات نہی مندا۔ مورتی پوجا دا کھنڈن کردا

بے آدی تے تـسـاں اوہدے خلاف حکم جاری کیئے ہوئے نے۔ اجیہا نہی ہونا چاہیدا۔ راجے دا دھرم ہے کہ اوہ قدرت دی ونگی وچّ دخل ناں دیوے۔ سبھ نوں اکو جیہا بناؤن دا یتن ناں کرے۔ ورودھی خیال وی برداشت کرے۔

راجے سورگ نرائن نے گورو صاحب دے سارے حکم منن دا وعدہ دے کے بینتی کیتی کہ چلوں ہن میرے محلان نوں وی پوتر کر دیو۔ گورو صاحب راجے دے محلان وچّ گئے تے ہفتہ دس دن اس شہر دے وسنیکاں نوں ہی ستنام ست کرتار دے نام نال جوڑیا۔ دوسرے پاکھنڈاں توں ہٹا کے اک نرکار پرہو نال جوڑیا۔ گورو صاحب نے سورگ نرائن نوں لما سماں راج بھاگ بخشیا تے خوش ہو کے کیہا کہ تیریاں ۱۸ پیڑیاں راج کرنگیاں۔

---◆---

ناگالینڈ وچّ راکھشاں نے آگھیریا۔ ایتکان کھدّ بابا ہی آیا قابو

چرائیو اج دے سبساگر لاگیو گورو صاحب دکھن دشا ول روانہ ہو گئے۔ نشانہ سی سلہٹ، ڈھاکا ہندے ہوئے چٹاگانگ سمندر کنارے پہنچنا۔ لگدا اک دو سادھو ہور وی نال سن۔

پہلاں ۵۰-۶۰ کلومیٹر دا پینڈا کرکے جورہاٹ (جوڑا ہاٹ- زور ہاٹ) پہنچے۔ اتھے وی دھرم دے نام تے ایٹے سدھے کم کردے لوکاں نوں ترنکار ستنام نال جوڑیا۔ کجھ سماں اتھے بتاؤن دے بعد ۴۰ کلومیٹر دا سفر تہہ کرکے گولاگھاٹ پہنچے تے سادھو جنیاں 'چ گیان ونڈیاں تے ست کرتار دا اپدیس دتا۔

گولاگھاٹ توں سلہٹ پہنچنا سی۔ علاقہ سارا ہی جنگلی۔ گینڈے ہاتھی شیر جہے خطرناک جانوراں نال بھریا پیا سی۔ اگے لگّ پگ ۹۰ کلومیٹر سفر کرکے دیماپر پہنچنا سی۔ چارے جنے دھنسری دریا دے سمنا نتر چلدے چلدے ہوئے جدوں دھنسری شہر دے لاگے پہنچے تاں گورو صاحب اگے اگے چلدے جا رہے سن تے پچھے مردانے ہری تے جنے۔ مردانے ہری کوئی پھل فروٹ توڑن ٹھہرے سن تے گورو صاحب ہور اگے نکل گئے۔

اودھر جنگلی ناغہ لوکاں دا اک جتھا شکار کر رہا سی۔ جدوں اوناں اجنبی انسان (گورو جی) نوں ویکھیا تاں آگھیریا۔ انان لوکاں وچّ بندے نوں مار کے کھان دارواج ہندا سی۔ بندے دے سر دا پھر اپنے قبیلے وچّ جا کے زنانیاں دے ساہمنے مظاہرہ کیتا جاندا سی۔ سارے جنیا صلاح کیتی کہ اس اجنبی نوں اتھے ہی کھا لیا جاوے۔ اگّ بالنی شر وع کیتی۔ جویں ہی بہامبر مچّ گیا گورو صاحب نوں مارن دی تیاری

ہو گئی۔ جویں گورو صاحب نوں آکے اک جانے ہتھ لایا اوہ کھڑا دا کھڑا ہی رہ گیا۔ اودھر اگ دا بہامبڑ وی شات ہو گیا۔ گورو صاحب نے کہا کہ بھائی رک کیو گئے ہو؟ سبھ اک دوسرے دے منہ ول تگ رہے دہشت وچ سن۔ گورو صاحب مسکرا رہے سن۔ گورو صاحب نے پھر وی پیار محبت اتے دیا دا اشارہ کیتا۔ ناغے گورو صاحب دے چرناں تے ڈھیہ پئے۔

اینے نوں مردانہ وی ساتھیان نال پہنچ گیا۔ ناغہ راکھش حیران سن۔ گورو صاحب نے اوناں نوں ربّ دا کھو کھان دا اپدیش دتا۔ گورو صاحب اتے ساتھیان نوں پھر آدر ستکار نال ناغہ بستے وچ لیاندا گیا تے کجھ سماں ناغے راکھشا وچ رہ کے گورو صاحب نے سچ دھرم دا پرچار کیتا۔

شامی جدوں چارے بیٹھے سن تاں سادھواں پچھیا بابا جی جدوں تہانوں انان راکھشاں نے پھڑپھڑیا ہویا سی تہاڈے چہرے تے اودوں وی مسکراہٹ سی۔ اس گل دا سانوں احساس ہے کہ ایہہ سریر ناسوان ہے پر اس ویلے تسی اپنی اوستھا چڑھدی کلا والی کوئے رکھی سی۔ سانوں وی اپدیش دیو۔ ساڈا وی ڈر دور کرو۔

اودوں پھر گورو صاحب نے مردانے نوں سچیت کیتا۔ مردانے دی رباب نے پہاڑ گونجن لا دتے۔ صاحب نے اودوں پھر گوڑی دھن وچ سید پڑیا:

ڈر گھڑ گھڑ ڈر ڈر ڈر جائی .. سو ڈر کبھا جت ڈر ڈر پائی .. تدھ بِن دوجی ناہی جائی .. جو کچھ ورتے سبھ تیری رجائی .. اڈریئے جے ڈر ہووے ہوڑ .. ڈر ڈر ڈرنا من کا سوڑ .. ارباؤ .. نہ جیؤ مرے ن ڈوبے ترے .. جن کچھ کیا سو کچھ کرے .. حکے آوے حکے جائی .. آگے پاچھے حکم سمائی .. ۲ ہنس بیت آسا اسمان .. تے وچ بھوکھ بہت نے ساں .. بھو کھانا پینا آدھاڑ .. وں کھادھے مے بوہ گوار .. ۳ جس کا کوئی کوئی کوئی کوئی .. سبھ کو تیرا توں سبھنا کا سوئی .. جا کے

جی جنت دھن مال .. نانک آکھن بکھم بیچار ک .. کجھ وقت ناغیاں وچ رہن اپرنت پھر بابا جی سلہٹ ول روانہ ہو گئے۔

---◆---

مردانہ بنمانو توں ڈرے تے اوہ مردانے توں ڈرن

سبساگر توں جدوں بابا جی سلہٹ ول جا رہے سن تاں اک تھانے بنمانساں دی وڈی بیڑ ویکھی۔ سیکرڈیاں بنمانواں جدوں پردیسی جہے بندے ویکھے تاں انان نے چیکاں مار مار کے اسمان سر دے چکے لیا۔ حالان بنمانو بھارت دے باقی جنگلاں 'چوں سیکرڈے سال پہلاں ہی ختم (اونٹنچٹ) ہو چکے ہن پر بھارت دے اتر پورب دے علاقے وچ آج تک وی گبن بنمانساں دی نسل بچی ہوئی ہے۔

جدوں گورو صاحب نے مردانے نوں سمجھایا کہ ایہہ جانور انسان نوں نقصان نہیں پہنچاؤندے تاں مردانے نے انان نال خوب منپرچاوا کیتا۔ انان دا چیکاں مارن دا مطلب ہندا ہے دوسریاں نوں خطرے توں سچیت کرناں۔

جان نوں ویکھ مردانہ ڈر گیا سبھی۔ اتر پورب دے بنمانو (گبن) جو انساناں نوں ویکھ کے بہت چیک چھاڑا پاؤدے ہن۔

راکھش آج تک دے زمانے وچ رہے۔ ہن وی اوہ اپنے دشمن نوں مار کے اوبدا سر کھان وچ فخر محسوس کردے۔

سو سوڈھی مہروان نے راکھشاں والی جہڑی ساکھی دتی ہے اوہ 100% دھنساں شہر ناگالینڈ دے علاقے دی ہی ہے۔

کیونکہ دھنساں گھائی سہج نال ہی پچھانی جاندی ہے جس دا جنم ساکھی وچ ذکر ہے سو اس بارے کوئی شک نہیں رہنا چاہیدا کہ ایہہ گھٹنا دیمار دے لاگے چاگے کتے ناگالینڈ وچ ہی واپری۔

باقی کوڈے راکھش والی ساکھی اس توں وکھری ہے۔ یاد رہے کوڈا ناں کدی وی اتر پورب علاقے وچ نہیں ورتیا گیا۔

ناغہ (سپاں والا) دیس نوں جنم ساکھی نے بسپئر دیس لکھیا ہے۔ (بُن گر بسپئر ڈیس مے راٹ .. نانک گر بُن گھاٹ گھاٹ ..) ناغہ توں مطلب ننگا نہیں سگو ناگ سپ واسطے جنم ساکھی نے لفظ ورتیا ہے۔ دھیان رہے پرانے زمانے وچ ننگا رہتا تاں عام ہی ہندا سی۔ سن 1978 وچ اسپن بھار دے رانچی علاقے وچ ویکھیا سبھی اوتھوں دیاں بزرگ آدی واسی جنانیا اچے وی چھاتی نہیں سن ڈھکدیاں۔

۵ سروت سوڈھی تے کرپال سنگھ - 65 پنہ کوہلی انوسار دھنساں دیس تناسرم ہے جو کہ میانمار دا اک ٹاپو ہے۔ ایہہ تان کلکتے توں سمندر رستے کوئی 1500 کلومیٹر ہٹوا ہے۔ ایہہ وکھری گل ہے کہ اوتھے سمندر وچ پور کوئی 40-50 ٹاپو جاں دیپ نے۔ اودھر جنم ساکھیان 'چ ذکر ہے کہ گورو صاحب نے دیپاں دی وی سیر کیتی۔ ایہہ مضمون اچے پور کھوج دی منگ کردا ہے۔ پر تناسرم دا اس ساکھی نال سبندھ نہیں ہندا۔

سوڈھی مہربان - پنہ 231 تے راکھشاں والی ساکھی دکھن دی دسی ہے پر نال ہی شاکت لوکاں دے ادھار دی گل وی ہے۔ کامروپ (بنگال) شاکت لوکاں دی دھرتی گنی گنی جس دا وستھار اس توں پہلی والی ساکھی 'چ آ گیا ہے۔

بالی والی ساکھی نے آسراپناہ دیس لکھیا ہے۔

پراتن نے دھنساں دیس لکھیا ہے۔ اسپن کرپال سنگھ پراں نال سہمت ہاں کہ 'ایہہ آسام ناگالینڈ دی دھنساں گھائی ہے' آسام تے ناگالینڈ دی سرحد ہے دھنساں دریا۔ آج وی دھنساں نال دا شہر وی موجود ہے جو آسام وچ ناگالینڈ دی سرحد ہے۔ اندازہ ہے ایہو شہر ہووے گا جتھے راکھشاں نال بابے تے مردانے دا ٹاکرا ہویا۔ اودھر ناگالینڈ وچ

ਪھر اس علاقے دا جدوں شہر آیا تاں گورو صاحب دی شہرن وچّ اوتھوں دا راجا وی آیا۔ اوتھوں دے پہل فروٹ مردانے نوں بہت پسند آئے۔ اوتھے وی کجھ وقت گورو صاحب رکے سن۔

---◆---

شیخ علی کول بابا سلہٹ پہنچ گئے

اج دے بنگلہ دیش نوں اسلام دے رنگ وچّ رنگن والے صوفی فقیر ہی ہوئے۔ انان وچوں ہی ۱۴ وی صدی دا نقش—بندی فرقے دا شاہ جلال ہویا ہے جس نے سلہٹ دے علاقے وچّ اسلام مذہب دا پرچار کیتا۔ ایسے دے جان نشیناں وچو ہویا ہے شیخ علی جس نے شاہ جلال دی جیونی لکھی سی۔ جس دا انتقال سن ۱۵۶۲ وچّ ہویا۔

کیونکہ ایہہ ودوان بندہ سی تے اس فرقے دا پنجاب دے صوفیاں نال گورڑا سبندھ سی۔ لگدا ہے کہ گورو صاحب نے کجھ لکھتاں وی اس کولو حاصل کیتیاں ہون۔ جنم ساکھیاں وچّ انج نام شیخ برہم دتا ہے۔ جو غلط ہے کیونکہ شیخ برہم دی مزار کھیمکرن ضلع ترن تارن وکھے ہے۔

سلہٹ وکھے ہی اک دیوی پرساد بوس ناں دا پرسدھ وامچاری ہندا سی جو تنتر و دیا دا وی ماہر سی۔ اپنی ودیا رانہی لوکاں نوں اچمبھے وچّ پا کے تے کدی دکھ تکلیف دے کے اند محسوس کریا کردا سی۔ گورو صاحب نال وی اس نے ایہہ چلاکیاں کرنیاں چاہیاں پر اگے اک ناں چلی تے ہار کے چرنی لگا۔ سکھ پرچارک ہو نبریا۔

سلہٹ وکھے وی وڈی سنگت ہندی سی۔ گورو صاحبان دے کال تک سنگت نال تال میل رہندا سی۔ پر بعد وچّ سکھی تے جوراچینک بھیڑاں پٹیاں اواناں کر کے دور دراڈے دی سنگت نال میل قائم ناں رہ سکیا جس کارن اوہ لوک بولی بولی مسلمان بن گئے۔

سلہٹ دے لوک امباں کر کے اج وی گورو صاحب نوں یاد کردے ہن۔ ہویا اس طرحاں کہ جدوں گورو صاحب تے شیخ علی دی گوشٹ چل رہی سی تاں مردانے دا امب چوپن نوں جی کیتا جو کہ جلال پیر دے مقبرے دے دولے باغ وچّ لگے ہوئے سن۔ پیر دے بندیاں نے بہانہ لاؤ دیاں کہہ دتا کہ ایہہ بیہارے امب چوپن لایق نہیں ہن۔ انان وچّ کیڑا (سنڈی) ہے۔ کوئی اجیہی کرنی کہ اج تک اس علاقے دے امباں وچّ پکن دے ترنت بعد سنڈی چل جاندی ہے۔

۱۹۳۰ء ویلے تک سلہٹ دا گرو دوارہ پہلی پاتشاہی ختم ہو چکا سی تے صاف زمین بچی سی۔ بس انی کو پر مپرا چلی آؤدی سی کہ اتھے اک کمرے وچّ آکے

گورو نانک بیٹھے سن۔ قدرتی ہے کہ بعد وچّ مکان ڈھٹھ گیا ہووے گا۔ پر یاد بچی ہوئی ہے۔ جدوں علاقے وچّ سکھ نہیں ہن تاں گرو دوارہ کوے بنیگاتے بچیگا۔ ایہو لگدا ہے کہ سلہٹ توں گورو صاحب سونار گاؤ (ڈھاکا) ول روانہ ہوئے۔ گیانی انوسار اوہ اج دے کشور گنج علاقے تھانہی نکلے۔ اوہنی دنیں اوتھے اگاروسندھور ناں دی چھوٹی جہی ریاست سی۔ قدرتی ہے کہ اوتھوں دے راجے نوں وی ملے ہونگے۔

---◆---

جدوں بنگال جادوگرناں نے مردانہ کیل کے بھیڈو بنا دتا۔

بھارتی اپ مہاندیپ وچّ جدوں جادو دا ذکر آؤدا ہے تاں دماغ وچّ اک دم بنگال آجاندا ہے۔ ایہہ اج نہیں اتھاس وچّ وی بنگال دا جادو وچّ چھایا ہویا ہے۔ پچھلی صدی 'چ' اک پی سی سرکار (۱۹۲۳-۱۹۷۱ء) ناں دا پڑیا لکھیاں جادوگر ہو گزریا ہے جس نے دعویٰ کیتا سی کہ اوہ دیاں پچھلیاں ست پشٹان جادو دے میدان وچّ رہیاں ہن۔ ہنداں دا وشیکرن منتر وی بنگالیاں دی ہی دین ہے۔

سو بنگال وچّ بابا جاوے تے بھلا جادوگراں نال ٹاکرا ناں ہووے۔ ایہہ تاں ہو ہی نہیں سکدا۔

کشور گنج والے پاسیو آؤدے ہوئے دھنپر دے ستھان تے ٹاکرا ہویا وی زنانہ جادوگرناں نال۔ نرا اپنا ہی نہیں۔ کامروپ وچّ عورت پردھان سماج ہندا سی۔ اج وی میگھالیاتے آسام دے کجھ قبیلیاں وچّ عورت ہی ٹبر دی مکھیا ہندی ہے۔ مطلب ویاہ ہو کے بندہ اپنے سہریا دے گھر جاندے ہے۔ نہیں، صرف اپنا ہی نہیں، اپنی سس دی رہنمائی وچّ رہندا ہے۔ بچیا دی ولدیت تے وی ماں دا ناں ہی آؤدا ہے۔ سس توں بعد اوہدی چھوٹی دھی گھرانے دی مکھیا ہندی ہے۔

سو بابا دھنپر شہر دے باہر ڈیرہ لائی بیٹھا سی۔ مردانہ آکھن لگا بابا میں شہر ہو آواں، کجھ کھا پی آواں۔ گورو صاحب نے مردانے نوں سچیت کیتا کہ بھائی اتھے تریا راج ہے جانا ہے تاں دھیان نال۔

موڈھے تے رباب جدوں مردانہ شہر وچّ وڑیا ہی سی کہ تریاں دے نگاے پے گیا۔ سوہنا چھبیل، لما اچا جوان، اوہدی رباب دی دھن تان پنچھی کیل دیوے۔ گھمدا پھر دا الکھ جگاؤدا مردانہ جادوگراں دے محلے

○ بالا-۱۸۳

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

○ شیخ علی- وکھیڈیا توں شاہ جلال تے اندراج
ی بوس- گیانی ٹھاکر سنگھ- گرو دوارہ درشن (ڈاکٹر. تروچن
سنگھ)

○ بنگال دے علاقے دیاں دو تّ گلاں ہی تاں مشہور ہویا کردیاں سن۔
۱. مخمل، ۲. جادوے، ۳. سپیرے۔

سائیکل یا تری- ۱۲۸ |

جا وڑيا۔ تریاں نے مردانے نوں جھٹ اندر بلا لیا۔ کھوایا پیایا۔ فقیر دی خوب آؤ بھگت کیتی۔ اک مستانی تری نے مردانے دے ہتھتے جھٹّ مولی بنّ دتی۔ مردانہ اک دم انسان توں بھیدو داروپ ہو گیا۔ اس تے تریاں خوب موج مستی کر ریاں سن۔

۴-۲ گھنٹے جدوں مردانہ ناں پرتیا تاں بابے نے دھیان کیتا۔ آپ وی نگر وچّ جا وڑیا۔ بجیانے شاہدی بھری کہ "ہاں رباب لئی، تہاڈا بندہ جادوگراں دے محلے وڑدا ویکھیا اسان۔"

اوہی مستانی تریاں نال بابے دا وی میل ہو گیا۔ مردانے بارے پچھیا۔ انان کھیا کہ اس میں تان نہی

بابا، نور صاحب اے بور جادوگر نیاں اے بیٹھاں بھیدو بنیا بھانی مردانہ۔ (بی: ۴۰ تصویر)

ویکھیا تہاڈا بندہ۔ تے نال ہی بابے دی آؤ بھگت وچّ لگّ گئیاں۔ لنگر پانی نرا پچھیا ہی ناں چھکاؤنا شرع کیتا۔ اوناں موموٹھگنیاں نے جھٹّ بابے دے ہتھتے وی مولی بنّ دتی۔ بابے تے اوناں دے جادو دا کی اثر ہونا سی، اوہناں جادوگر نیاں نوں ہی اچوی ہونی شرع ہو گئی۔ تڑپھدیاں بھڑکدیاں اوہ جھٹّ اپنی مکھیا نور شاہ نوں سدّ لیائیاں۔ نور شاہ نے وی اپنا کالا جادو بابے تے کرناں چاپیا پر ناکام رہی۔

بابے نے کھیا میرا بندہ باہر کڈھو۔ انان پھر نانہ کر دتی کہ ساڈے کول کوئی بندہ نہی تہاڈا۔ اپنے نوں بھیدو بنے مردانے نے آواز کڈھی، "بینئیے۔" گورو

صاحب بھیدو کول گئے۔ پچکاریا تے اوہدے گلوں رسی کھولھ دتی۔ بھیدو پھر مردانے دے روپ وچّ سی۔ مردانہ دکھی ہویا بولیا، "بابے کتھے کتھے توں مینوں لئی پھر دا نرکاں وچّ۔" گورو صاحب نے مردانے نوں یاد دوایا کہ تینوں سچیت کیتا سی، توں پھر لاپرواہی ورتی۔

خیر اپنا کالا علم فیل ہندا ویکھ نور شاہ بابے دے چرنی ڈھیہہ پئی کیونکہ اوہ سمجھ گئی کہ ایہہ کوئی پورن سنت ہے۔ گورو صاحب نے انوں شرمندہ کیتا کہ تسی کی کی روپ بنایا ہویا ہے۔ اوتوں تسی دھرم دی چادر اوڑی ہوئی ہے تے کم کھو جھے کردیاں ہو۔ جنی محنت تسان ایہہ جادو ٹونا کلا نوں پاؤن وچّ لائی ہے ایہو وقت کتے ربّ دی بندگی وچّ لایا ہندا تاں تہاڈا اس جہان تے آؤنا سفلی سی۔

اوتھے پھر گورو صاحب نے مردانے نوں حکم کیتا کہ چکّ اپنی رباب تے کسّ ذرا تار۔ گورو صاحب نے شبدا گایا:-

م ۱ گل ۱۰۰ اسین چنگیا آچاری بریاہ .. منہ کسدا کالیا باہر چٹویاہ .. ریسا کرہ تناڑیا جو سیوہ دڑ کھڑیاہ .. نال خسمے رتیا مانہ سکھ رلیاہ .. بودے تان نتانیا رہہ نمانیہ .. نانک جنم سکار تھا جے تن کے سنگ ملاء .. ۲

گورو صاحب نے نور شاہ نوں ستنام واہگورو دا اپدیش دے کے سکھی دا پرچارک تھاپیا۔ اپنی نشانی وجوں گورو صاحب دے ہتھ وچّ جو برجھا سی اوہی نور شاہ نوں بخش دتا۔ وقت پا کے اوہ برجھا بابا المست دا چیلہ بابا تھے شاہ اپنے کول لے آیا۔ ۱۲۵ سال پہلاں گیانی جی دے لکھے انوسار اوہ برجھا ڈھاکا دی سنگت کول سی۔ اج اوہ برجھا الوپ ہے۔

نور شاہ جادوگر نی اس پرکار سکھی دی پہلی زنانہ پرچارک بنی سی۔

---◆---

ڈھا کے پہنچ گیا بابا

(ستمبر ۱۰۱۱)

پراتن کامروپ دیس (اسم بنگال دا وڈا علاقہ بھاو بھارت دا دھر پورب) اتھے دو انسانی نسلان دا میل ہندا ہے۔ دھیان رے اینتھر وپولوجی (انسانی نسلان دی پڑائی) نے پوری منکھتا نوں تے نسلان وچّ ونڈیا ہویا ہے۔ ۱. کوکیشین (یورپ تے ایشیا دے گورے انگرز لوک) ۲. نیگرو (حبشی: کالے گھنگرالے وال) تے

آ نورشاہ توں بھاو نور صاحب ہے۔ صاحب انج کاستھ گوتر ہے۔ بر بنگال تے بنگلہ دیش وچّ صاحب عام کر کے شودر ہی گئے جاندے سن۔ غیر قانونی شراب کڈھنا انان لئی اج مشہور ہے۔

۳. منگولی (چہٹا چہرہ تے پھینا نکتہ). کامروپ دے علاقے وچ کویکشیئن تے منگولی نسل دا میل ہندا ہے۔ پنجابی لوک اس کامروپ دے سہین تون پربھوت ہندے ہن۔

ڈھاکا شہر جہڑا اچ ہنگلہ دیش دی راجدھانی ہے۔ جتھوں دی مل مل بڑی مشہور ہندی سی۔ مل مل دی بریکی بارے عام کہوت ہندی کہ مندری وچو مل مل دے تھان نکل جاندے سن۔ انج جنی دنی گورو صاحب اتھے آئے ادوں ڈھاکا معمولی قصبہ ہووے گا۔

ڈھاکے تون ۱۲ میل پرے سونارگاؤ شہر کامروپ دیش دی راجدھانی سی۔ گورو صاحب دے ویلے ڈھاکا اچے اٹھ رہا سی۔ اس کامروپ دیس دا پہلاں ناں پراگ-جوتش پور سی تے ایسے ناں دا شہر گہائی دے نیڑے تیڑے ہندا سی۔ برہمپتر دریا اس دیس دی پوری سرحد ہندا سی۔ اچ دے پورب دیاں بہتیاں ریاستاں جویں ہنگلہ دیش، آسام، تریپرا آدی کامروپ دا حصہ سن۔ یاد رے شیر شاہ سوری نے جہڑی جرنیلی سڑک (جی ٹی روڈ) بنائی سی اوہدی شروعات ایسے سونارگاؤ تو ہی ہندی سی جو قابل تک جاندی سی۔

اتھے بہاؤ ڈھاکے پرانا ماتا ڈھاکیشوری دا مندر اچ وی ہے۔ گورو صاحب ویلے ایتھے وی اوہو وام-مارگی وچاردھارا دا بول بالا سی۔

اتھاس وچ جو سادھو سنتاں فقیراں نال وچار چرچہ ہون دا ذکر ہے اوہناں وچ شمال داس، سنت ریوا داس، چندر ناتھ، نرین داس، شیخ احمد، لونیا سدھ آدی دا خاص ذکر ہے۔

ڈھاکیشوری مندر نیڑے جدوں گورو صاحب دی چرچہ پنڈیاں نال ہوئی تاں انت وچ سر وچ آکے گورو صاحب نے ایہہ والا شہید اچا ریا جس تے مردانے دی رباب نے جنتا نون کیل دتا:

گُوڑی گواریری محلہ ۱ من کُنچڑ کایا ادیانے .. گُر
انکس سچ سبڈ نیسانے .. راج دوارے سوبھ سو مانے
.. اچترائی نہ چینیا جائ .. بن مارے کیو قیمت پائی
.. ارباؤ .. گھر مہ امرت تسکڑ لینی .. نناکاژن کوئی
کریئی .. راکھے آپ وڈیائی دیئی .. ۲ نیل انیل اگن
اک ٹھائی .. جلی نوری گر بوجھ بجھائی .. من دے لیا
رہیس گن گائی .. ۳ جیسا گھر باہر سو تیسا .. بیس
گفا مہ آکھو کیسا .. ساگر ڈوگر نربھو ایسا .. ۴
موئے کوئے مارے کوئے .. نڈرے کوئے کیسا ڈر کوئے ..
سبڈ پچھانے تینے بھون .. ۵ جن کہیا تین کہن وکھانیا

ڈھاکیشوری مندر، ڈھاکا

.. جن بوجھیا تین سہج پچھانیا .. دیکھ بیچار میرا من
مانیا .. ۶ کیرت صورت مکت اک نائی .. تھی نرنجن
رہیا سمائی .. نج گھر بیباپ رہیا نج ٹھائی .. ۷ استت
کرہ کیئے من پریت .. تن من سوچے ساچ سو چیت ..
نانک پر بھج نیتا نیت .. ۸ ۲

پنڈتاں نون کپھا تسی تاں اک چنچل من روپی ہاتھی
نون کھلا چھڈ دتا ہویا ہے۔ ایہدے تے انکس ضروری
ہے۔ تے اگلی گل گورو صاحب نے نام بہاؤ استتی والے
شہید دی کہی۔ نرے پنڈت ہی نہی ساری لوکائی آ

بالا جنم ساکھی نے غلط لکھیا ہے کہ بھیدو والی ساکھی کارو
دیس دی ہے۔ (لگدا کہ لکھاری کولوں غلطی ہوئی ہووے۔ بولن
والے کامروپ بولیا ہووے تے لکھن والے کارو ہی لکھ دتا۔ کارو
(کالا) دیس کرناٹک دے علاقے نون کپھا جاندیا سی۔ پھر ہی ۴۰ء چ صاف
درج ہے کہ ایہہ ساکھی تریاراج دی ہے جتھے زانی داراج ہندا ہے۔
تری تون بہاؤ استری۔ ڈھاکے دے نال ہی پورب وچ اگلا علاقہ ہے تریپرا۔
نالے ستھانک پدھرتے اس دا اتھاس ہون کرکے شک دی کوئی گنجائش
ہی نہی۔

گپانی گیان سنگھ نے پچھانیا سی کہ ساکھی دھنیر واپری سی۔ پر لکھن
لگے غلطی کر دتی اکھے دھنیر ڈھاکے تون صرف ۴ کوہ ہے۔ دھنیر تان
ڈھاکے تون کوئی ۱۲۵ کہہ وی۔ دھنیر پیندا وی سلہٹ دے راہ وچ
ہی۔ کئی لکھاری فضول دا ورودھ کردے ہن کہ دھنیر کامروپ وچ
نہی ہے اس کرکے ساکھی دا سبندھ دھنیر نال نہی ہو سکا۔
دھیان رے اچ انج تریاراج تان صرف آسام تے میگھالیا وچ ہی رہ گیا
ہے۔ ایہدا مطلب ایہہ نہی کہ اس پوری علاقے دے پورناں صوبیاں

وچ تریاراج نہی سی۔ ڈھاکے ہنگلے وچ وی تریاراج ہی چلدا سی۔ وقت
نال حالات بدل گئے۔ علاقے وچ اسلام دے بہارو ہون نال سماج تے وڈا اثر
پیا ہووے گا۔ پھر ڈھاکے تون اگر تولا (تریپرا دی راجدھانی) صرف ۸۰
کلومیٹر پورب وچ ہے۔

اتھے دسنا ہندا ہے کہ ڈھاکا پرانے کامروپ وچ ہی پیندا سی جہدی
راجدھانی سونارگاؤ سی۔ پھر کدی کامروپ دی حد پدما دریا وی
ہئی۔ دھنیر تان پدما تون پار ہے۔

اوه پیندا وی پرانے کامروپ علاقے وچ۔ سو آپاں کہہ سکدے ہاں کہ ایہہ
دھنیر ہی ہے جتھے ایہہ ساکھی واپری۔ وقت پاکے ساکھی دا ستھان
پرچارکانے ڈھاکے پہنچا دتا۔ جہڑا برچھا جاپہرا باد بخشیا سی اوه
ترباں نال جوڑ دتا۔ ساڈے اندازے مطابق بھیدو والی ساکھی کھوہ تے
گھمیاں والیاں ساکھیاں نالو وکھری تے وکھ وکھ ستھاناں تے
واپری۔ بھیدو والی زیادہ پرچلت ہون کرکے کھوہ والی نال جوڑ دتی
گئی۔

سو بالائے پراتن جنم ساکھی دے سندربھ وچ آپاں پورے اتر-پورب

گر. نانک شاہی ڈھاکا. بابا المست دے چیلے بابا نتھانے موڈھی گورو دی یادگار ڈھاکا ستھاپت کیتی جواج تک موجود ہے۔ چھیوے پاتشاہ دا جوڑا وی اتھے سرکھات ہے۔ پہلی پاتشاہی دا برجھا الوپ ہو چکا ہے۔

گورو صاحب دے چرنی لگی۔

---◆---

جاپہراباد، ڈھاکے وچ وی پانی دا چشمہ جاری کیتا

ڈھاکے وچ گورو صاحب جدوں پہاڑ پاسیو داخل ہوئے جتھے اج وساکھی مارگ دے لاگے ریئر بازار ہے تان اتھے شروع وچ گورو دی شرن وچ غریب گھمیار۔ ا پانی دی تان ڈھاکے وچ بہتات ہے پر بین والا پانی لین انان نوں دور جانا پیدا سی۔ صاحب نے اوتھے چشمہ ہی جاری کر دتا۔ کیہا جاندا ہے کہ بین والے پانی دی گھاٹ بارے جدوں لوکان بار بار شکانت کیتی تان گورو صاحب دے ہتھ وچ جہڑا برجھا سی اوہ اوہناں زمین 'چ ماریا تان پانی دا چشمہ پرگٹ ہویا۔ وقت پا کے لوکان اتھے کھوہ پٹ لیا۔ اوہ برجھا سنگتیاں نے بینتی کر کے یادگار دے طور تے اپنے کول رکھ لیا سی۔

دو تہ صدیاں تان گورو صاحب دا ناں چلیا اس قبیلے وچ، مگروں بولی بولی، پرچار دی گھاٹ کارن ایہہ الوپ ہو گیا۔ پچھلی صدی تک اک دیوار گورو صاحب دی یاد تازہ کریا کردی سی۔ گھٹ ہی امید ہے ہن تک اوہ یادگار بچی ہووے۔ ڈھاکے وچ منکھی آبادی دا اک قسم دا ہڑ آیا ہویا ہے۔ شہر دنیاں دے سنگھنے وڈے شہراں وچوں اج اک ہے۔

ریئر بازار ڈھاکا دے غریب گھمیاران دے پریم ساہوے گورو صاحب نے ایہہ والا شبد گایا:-

سوہی محلہ ۱ جن کو بہانڈے بہاؤ تنا سوارسی .. سوکھی کرے پساؤ دوکھ وسارسی .. سہسا مول ناہ سرپر تارسی .. اتنا ملیا گڑ آئی جن کو لیکھیا .. امرت پر کا ناؤ دیوے دیکھیا .. چالہ سنگتور بہائی بہوہ ن بھیکھیا .. آ جا کو محل حضور دوجے نوے قصو .. دروانی ناہ مولے پچھ تسن .. چھٹے تاکے بول صاحب ندر جس .. ۳ گھلے آنے آپ جس ناہی

دوجا متے کوئی .. ڈھاہ اسارے ساچ جانے سبھ سوئی .. ناؤ نانک بخشیس ندری کرم ہوئی ..

ہور تھانٹی وی گورو صاحب نے بہت کوتک کیتے۔ جو دور دراڈے ہون کر کے سکھ اتھاس تے پر میرا سانہہ تان نہیں سکی پر وچار تھوڑی کیتیا مردا نہیں۔ اوہدی شکل صورت ضرور بدل جاندی ہے۔ کیونکہ کامروپ وچ گورو صاحب دا پرچار کجھ بیٹھ لکھے مدعیان تے کیندرت سی:-

۱. گورو صاحب نے کام واشنا دا پاج کھولھ دتا، ۲. اک نرنکار دی ہوند دا ڈھنڈورا پٹیا، ۳. سرپر نوں کوہناتے جانور تے منکھی بلی دین دی سخت کھنڈنا کیتی، ۴. جنتر منتر وچ وقت خراب کرناں ثابت کیتا تے دسیا کہ ایہہ روحانیت دے راہ دے الٹ ہے، ۵. تیرتھ یاترا/حج دے سدھانت دا کھنڈن کیتا، ۶. جات پات تے قراری چوٹ کیتی، ۷. چھوآ چھوت، سچ بھٹ، ہوم، چوکا-کارا، گو موتر، جینیو آدی ماتتاواں دا پاج ادھیڑیا۔

ایہہ انقلابی سوچ بھلا کدوں مرن والی سی۔ اتھے لوکائی وچ سکھ دھرم تان موجود نہیں انج بنگال وچ وکھ وکھ روپاں وچ گورو دا سدھانت اج وی جیندا ہے۔ دھیان رہے جدوں کوئی چیز آپ مہارے اگدی ہے تان اوہدے وچ پہلاں والا انوشاسن جان مریدا نہیں رہندی۔

بنگال وچ تان وقت نال اسلام چھا ہی گیا۔ اس پچھے گورو صاحب دی پھیری وی اک کارن بندی ہے۔ اوتھے ہی باؤل ناں دا فقیران دا اک فرقہ اٹھیا جس نے بنگال نوں جاگرت کیتا۔ باؤلان (باولے توں باؤل - جھلے) دے بہتے اصول وی سکھی نال ملدے سن۔ اونان نوں مردانے دا کردار زیادہ چنگا لگا۔ ہر باؤل کول رباب ورگا اک سند ہندا سی۔ ایسے طرحان دے ہور وی کئی سلسلے اٹھے تے بنگال توں کام والی برائی حاشیے تے آگئی۔ پنڈتاناں نے وی اپنے آپ نوں بدل لیا۔ بہاؤ گورو صاحب نے جہڑا ہی بیجیا اوہ وکھ وکھ روپاں وچ بنگال وچ آگیا۔

گیانی گیان سنگھ کرتا تواریخ گورو خالصہ کھڈ سن ۱۸۷۵ ای۔ وچ ڈھاکے گیا۔ اس نے لکھیا ہے کہ شہر دھالواں نے اجے تک اوہ منجا سامبھیا ہویا ہے جس تے گورو صاحب نے آرام کیتا سی۔ گورو پرگویند صاحب دے سمکالی بابا المست دے چیلے نتھے شاہ نے اس علاقے وچ سکھی دا پرچار کیتا۔ اج وی ڈھاکے وچ گرو دوارہ صاحب موجود ہے۔

یاد رہے اج ڈھاکا مسلمانی دیس دی راجدھانی ہے جتھے کوئی ۹۰٪ لوک مسلمان ہن۔ در اصل بنگال وچ اسلام بہت پہلاں ہی داخلہ پا چکا سی؛ ۸-۹ ویں صدی عیسوی وچ۔ سمندر کنڈھے ہون کر کے عربی وپاریاں نے اسلام دھرم بابت لوکان نوں واقفیت

کروائی تے بعد وچ صوفی لوک اوتھے پہنچ گئے۔ کام دی پوجا والی گل روحانیت دے سامنے ٹک ناں پائی۔

پھر ڈھاکے دے ہی جا پھر آباد وچ (۱۹۶۰ تک) گورو صاحب دی نشانی کھوہ ہندا سی، ڈرے اوہ وی ہن الوپ ہو چکا ہووے گا۔

---◆---

چٹاگانگ دے جھنڈے ترکھان نوں منجی بخشی، جتھدار تھاپیا

سلہٹ توں چل کے گورو صاحب ۳۵۰ کلومیٹر دا سفر کر کے رسے وچ ہور نگر جویں بجپیر، اگر تلا، کوملا تھانہ لوکائی نوں تار دے ہوئے ۱۵ دنوں بعد چٹاگانگ پہنچے سن۔

لگدا ہے کہ گورو صاحب دیاں یوپی بہار دیاں اداسیاں موقع انان نوں چٹاگانگ رہے جھنڈے ترکھان (بڑی جاں باڈھی) بارے پتہ لگا سہی کہ جھنڈا بہت دھرمی بندہ ہے۔ جھنڈا باڈھی ناں توں ہی پتہ لگ جانا ہے کہ اوہ مول وچ ہریانہ جاں یوپی وغیرہ کسے علاقے دا ہووے گا۔ کیونکہ بنگال وچ ترکھان نوں بڈھئی نہیں کیہا جانا۔ انوں ستر دھرا جاں ستار کیہا جانا ہے۔ ایہہ صاف ہے کہ جھنڈا پچھو پنجاب 'چوں چٹاگانگ نہیں سہی گیا۔ جے پنجابی ہندا تاں ناں جھنڈا ترکھان ہوناں سی۔

جدوں گورو صاحب چٹاگانگ گئے (۱۵۱۱ ای) اوتھے مسلمان راجے الاؤالدین حسین شاہ داراج سی جنے ۱۵۰۱ ای وچ کامروپ تے وی حملہ کیتا سہی تے کمکھیا مندر ڈھاپا سہی۔ ایہہ عرب راجا سہی۔ پر سہی بڑا سہنشیل۔ ایہہ وکھری گل ہے کہ اس نے وام مارگیاں دا مندر ڈھاپا سہی۔ بو سکدا کجھ ہندو اس وام مارگ دے گند توں اوکھے ہون۔ ایہدے دربار وچ بہتے ہندو ہی ہندے سن۔

چٹاگانگ پہنچ کے گورو صاحب نے تاں شہر دے باہر ہی ڈیرہ لا لیا۔ مردانہ شہر گیا تے جویں گورو صاحب

نے دسیا سہی شہر 'چ جھنڈے ترکھان دا پتہ کیتا۔ جدوں مردانہ پچھ گچھ کر رہا سہی تاں اس دا میل اک پنجابی اندر سین نال ہو گیا۔ مردانے نوں پردیساں وچ ویکھ اوہ خوش ہویا تے ساری واقفیت لئی۔ جدوں مردانے نے دسیا کہ اسیں لاپور لاگوں آئے ہاں تے اندر سین نے کیہا کہ اج کلھ اس علاقے دے اک سادھو نانک دا نام بہت چل رہا ہے۔ مردانے نے پھر دسیا کہ میں اوسے نانک دا ہی نوکر ہاں مراسی ہاں۔

اندر سین نوں وی سن کے خوشی ہوئی تے آپ آگے ہو کے جھنڈے ترکھان دا پتہ کیتا تے اخیر تے جھنڈے دے گھر پہنچ گئے۔ جھنڈا منجی انن ڈہا سہی۔ جدوں واقفیت لئی تاں جھنڈے نے کیہا کہ میں تاں نہیں گورو نانک نوں جانا۔ مردانے کیہا کہ ایہہ جدوں توں انوں ملیگا تاں دس دئی۔ فلحال توں بابے نوں مل لے۔ جھنڈے نے مردانے نوں نال لے کے چھیتی چھیتی منجی انی تے بابے نانک نوں ملن لئی تیار ہو گیا۔ ترن لگیا خیال آیا کہ سادھو سنت نوں ملن جا رہا ہاں خالی ہتھ جانا چنگا نہیں لگدا۔ مردانے نوں کیونکہ آپ بھکھ لگی ہوئی سہی اس نے جھنڈے نوں سمجھایا کہ بابا نانک کجھ وی وستو جاں نقدی نہیں لیندا۔ جھنڈا بازاروں جا کے پھر کٹھل (جیک فروٹ) دا پھل لیانداتے اوہدی سبزی بنوائی۔ بھوجن تیار کروا کے گورو صاحب دے پیش ہویا۔

جھنڈا کرتار کرتار کہہ کے گورو صاحب نوں ملیا۔ کہن لگا مہاتما جی میں تھانوں نہیں جانا پر تھانوں میرا ناں-پتہ کہنے دسیا؟ گورو صاحب نے کیہا جھنڈا آہ کی چکی پھر دے؟ جھنڈا کہندا جی تھڈے واسطے بھوجن لیا یا ہاں۔ گورو صاحب کیہا کہ جے توں ساناں جانا بجھدا نہیں تاں اپنی کھیچل کاہدے واسطے؟ جھنڈے کہندا جی جانا تاں نہیں ہاں پر مینوں پتہ تسی وی پر میشر دے جی ہو، اس کر کے لے آیا ہاں۔ گورو صاحب نے کیہا توں پر میشر نوں جانا ویں؟ جھنڈا کہندا جی ہاں۔ گورو صاحب کیہا بھائی اوہ کیہو جیہا ہے؟ گلاں باتاں وچ ہی گورو صاحب نے

۵ گیانی گیان سنگھ - ا کوبلی

و سائیکل یا تری - ۱۲۲ نے کھڈ اس کھوہ دے درشن کیتے۔ ایہہ بیچراگ ہو چکے پرانے ڈھاکے دے علاقے وچ سہی۔ ۱۹۳۰ وچ ڈھاکا شہر اس تھان توں ۳-۴ کی۔ می. پٹوا سہی۔ اس نے لکھیا ہے کہ اوہدے جان توں کجھ چر پھلاں ایہہ کھوہ برباد حالت وچ ہو چکا سہی۔ پھر اک پنجابی سادھو نے آ کے اتھے ڈیرہ لایا تے لوکان نوں اتھے کوڑا کرکٹ سٹن توں ورج دتا۔ دھنا سنگھ اس سادھو دی گورو بھنگی توں پرہاوت ہویا کیونکہ اس سادھو نے اپنی جان دی پرواہ کیتے بناں اس یادگار نوں سامبھی رکھیا۔ ۱۹۶۰ ای۔ تک ایہہ کھوہ برقرار رہا ہے۔ بعد وچ شرومنی کمیٹی جہیاں سنستھانوں نے کدی کھیچل ہی ناں کیتی کہ اس اس کھوہ اتے برچھا صاحب یادگار نوں کسے طرحاں بچائی رکھیا جاوے۔ پٹیالے دے پرو. پرم ویر سنگھ انوسار اج برچھا غائب تے کھوہ والی یادگار تے چھ منجلی عمارت بنی ہوئی ہے۔

۵ جدوں حالات وچ اتھل پتھل مچدی ہے، سوجھ وان سرکاراں، جتھیندیاں اتے دیوان اودوں حرکت وچ آوڈے ہن۔ ۱۹۴۷ دی وئڈ ہوئی۔ پھر

۱۹۷۱ وچ بنگلہ دیش آزاد ہویا۔ انان دوواں موقعیاں تے ہی شرومنی کمیٹی نے اپنا بندا رول نہیں نبھایا۔ چاے پاکستان جاں بنگلہ دیش دیس دے گردھام ہون جاں گورو صاحبان دیاں نشانیاں ہون انان باہت کمیٹی نے اج تک کوئی نیت (پالیسی) بنائی ہی نہیں۔ ہن تاں ویسے ہی ایہہ سرکار دا انگ بن چکی ہے۔ سو ضرورت ہے باہر ملکی سکھاں دی کیندری پنچانت کھڑی کیتی جاوے کدھرے انگلینڈ جاں کنیڈا امریکہ وچ۔ دھنا سنگھ لکھدا ہے کہ اس کھوہ دا جل کراماتی تے آس پاس دے لوک اس دے جل نوں دکھ دور کرن والا مندے ہن۔ لکھدا ہے کہ میں اپنی اکھی ویکھیا کھوہ دا پانی دن وچ تے رنگ بدلا دے جس دی علاقے وچ چرچہ ہے۔

نوٹ - گیانی نے ایسے بستے نوں ہی غلطی نال دھنیر لکھیا ہے پر سردار جی ہی سنگھ نے انوں جا پھر آباد کیہا ہے۔ اج وی جا پھر آباد بستے ڈھاکے وچ موجود ہے پر دھن پور نہیں ہے۔

جھنڈے نوں گُرمَت گِیاں بخش دتا۔

گورو صاحب نے کیہا جھنڈیاں اسیں ۱۵۰۰ کوہ جو آئے ہاں ساڈا مقصد نرا بھوجن کرناں نہی۔ اسیں تیرے خاطر آئے ہاں۔ تینوں پر میسور دی ملن دی تانگھ سی اوہ کھچ لیاٹی ہے۔ صاحب نے جھنڈے نوں کیہا کہ اس بھوجن وچ اندر سین دا وی حصہ ہے، انوں سد لیا پھر بھوجن کراں گے۔

جھنڈا پھر شہر پر ط آیا۔ بڑی مشکل اندر سین نوں راجے دے باغ وچوں جا لبھاتے ساری گل اندر سین نوں دسی کہ باہے نانک نے بھوجن تاں کرنا جے توں وی حاضر ہووے تاں۔ پہلاں تاں اندر سین نے جان توں نانہ کر دتی پھر جھنڈے دے زور پاؤن تے اوہ وی تیار ہو گیا۔

پہررات ہوئی نوں (رات دے ۱۰ وجے دے قریب) جھنڈا اندر سین نوں لے کے گورو صاحب کول پہنچیا۔ رستے وچ اندر سین نے جھنڈے کولو پچھیا کہ کیو بھائی بابا نانک ساڈی بولی وی سمجھدا ہے کہ نہی؟ جھنڈے نے کیہا اوہ سمجھدا ہے۔ بہتر ہے انوں نمسکار دی تھاں 'کرتار' 'کرتار' کہی۔

اندر سین دا گورو صاحب نال ملاپ ہویا۔ اندر سین کہندا جی اسیں تسی کدوں دے واقف ہاں؟ گورو صاحب نے اندر سین دا بیتیا سماں جدوں دسنا شروع کیتا تاں سین کجھ ہی گلاں سنن توں بعد 'جی بس کرو، بس کرو' کہہ کے گورو صاحب دے چرناں تے ڈھیہہ پیا ائے گورو جی چپ کروا دتا۔ کہن توں مطلب گورو صاحب نے دوواں نوں ایہہ سمجھایا کہ بھائی تھانوں پر میسور نوں پاؤن دی لالسا ہے تے میں تھانٹی تھانٹی جا کے پر میسور داراہ دسدا پیا واں۔ اتھے آؤن دا میرا منورتھ وی ایہو ہے۔

اندر سین نے جھنڈے نوں پچھیا کیو بھائی کجھ سمجھ لگی۔ جھنڈا کہندا میں کی جانا گوڑ گِیاں دیاں گلاں۔

گورو صاحب نے مردانے نوں سچیت کیتا۔ کجھ چر چپ رہے تاں مردانے تار چھیڑ دتی۔ راگ مارو آیا:

مارو محلہ ۱ سرن پرے گردیو تماری .. تو سمرتھ دیاں مراری .. تیرے چوچ ن جانے کوئی تو پورا پرکھ بدھاتا ہے .. اتو آدی جگا کرہ پرتیالا .. گھٹ گھٹ روپ انوپ دیا .. جیو تده بھاوے توے چلاوہ سبھ تیرو کیا کماتا ہے .. ۲ انتر جوت بھلی جگجیون .. سبھ گھٹ بھوگے برس پیون .. آئے لیوے آئے دیوے تہ لوئی جگت پت داتا ہے .. ۳ جگت اپائی کھیل رچایا .. پونے پانی اگنی جیو پایا .. دیہی نگری نو دروازے سو دسوا گپت رہاتا ہے .. ۴ چار ندی اگنی اسرالا .. کوئی گرمکھ بوجھے سبب نرالا ..

ساقط درمت ڈوبہ داجھہ گراکھے پر لوراتا ہے .. ۵ اپ تیج وائی پرتھمی آکاسا .. تن مہ پنچ تت گھر واسا .. ستگور سبب رہہ رنگ راتا تچ مایہ ہومے بھراتا ہے .. ۶ ایہہ من بھجے سبب پتیجے .. بن ناوے کیا ٹیک ٹکیجے .. انتر چوڑ مہے گھڑ مندڑ ان ساکت دوت ن جاتا ہے .. ۷ دندر دوت بھوت بھیلے .. کھنچوتان کرہ بیتالے .. سبب سرت پن اوے جاوے پت کھوئی آوت جاتا ہے .. ۸ کوڑ کلڑ تن بھسے ڈھیری .. بن ناوے کیسی پت تیری .. بادھے مکت ناہی جگ چارے جمنکر کال پراتا ہے .. ۹ جم در بادھے ملہہ سجاٹی .. تن اپرادھی گت نہی کائی .. کرن پلاو کرے بللاوے جیو کنڈی میں پراتا ہے .. ۱۰ ساکت پھاسی پڑے اکیلا .. جم ویس کیا اندھ دیلا .. رام نام بن مکت ن سوچھے آج کال پچ جاتا ہے .. ۱۱ ستگور باجھ ن بیلی کوئی .. ایتھے اوتھے راکھا پر بھ سوئی .. رام نام دیوے کر کرپا ایو سلالے سلال ملاتا ہے .. ۱۲ بھولے سکھ گورو سمجھائے .. اجھڑ جادے مارگ پائے .. تن گر سیو سدا دن راتی دکھ بھنجن سنگ سکھاتا ہے .. ۱۳ گر کی بھکت کرہ کیا پرانی .. برہمے اندر مہیس ن جانی .. ستگور الکھ کہہ کیو لکھئے جس بخشے تسہہ پچھاتا ہے .. ۱۴ انتر پریم پراپت درس .. گربانی سیو پریت سو پرسن .. ایہنیں نرمل جوت سبائی گھٹ دیپک گرمکھ جاتا ہے .. ۱۵ بھوجن گیان مہارن میٹھا .. جن چاکھیا تن درس ڈیٹھا .. درس دیکھ ملے بیراگی من منسا مار سماتا ہے .. ۱۶ ستگور سیوہ سے پردھانا .. تن گھٹ گھٹ انتر برہم پچھانا .. نانک پر جس پر جن کی سنگت دیجے جن ستگور پر پر بھ جاتا ہے .. ۱۷ ۵ ۱۱

اوہ بنگالی لوک کی سمجھن پنجابیوں دا مارو۔ پر مردانے دی دھتے گورو صاحب دے شبد ایو کرن جویں تریل دے موتی مست پودیاں تے پیندے۔

وچ روک کے گورو صاحب نے پچھیا کیو بھائی سنگیو کجھ سمجھ وی لگ رہی ہے؟ جھنڈا کہندا تھادے لفظ با لفظ تاں سمجھ نہی لگ رہی پر جدوں احساس ہندا ہے کہ پر میسور دی صفت صلاح چل رہی تاں وکھرا ہی انند محسوس ہو رہا ہے۔ گورو صاحب جاری رکھو۔

شبد پورا ہون تے پھر گلاں باتاں شروع ہوئیاں۔ گورو

بالا-۱۶۸، پراتن-۹۴

پراتن جنم ساکھی وچ اس ساکھی اپرنٹ جو وارنا لکھی گئی ہے اس نوں جگا ولی دا نہ دتا ہے۔ اس توں پھر ودواناں نوں ظاہر ہو گیا کہ پراتن جنم ساکھی ۱۶۳۵ ای۔ دی رچنا ہے۔ (پراتن-۲۱۳) چٹاگانگ نوں بنگلا وچ چٹانگ ہی کہندے ہن جو کہ چٹاگاؤ توں وگڑیا روپ ہے۔ پراتن جنم ساکھی وچ نگر دا ناں چھنگھانکا لکھیا ہے۔ نال صاف صاف 'نگر' لفظ ہے کہ کیسے شہر دی گل ہے۔

صاحب نے جھنڈے نوں اپدیش کیتا کہ جھنڈا توں وی پریمیشر دے نیک کم وچ لگ جاں۔ لوکاں نوں کبده کرن توں روکتے صحیح رستے تے پا۔ بھلی بھٹکی لوکائی نوں گیان ونڈ۔

جھنڈے نے اگو تر دتا کہ "میں قبیلدار بندہ جی میں اس کم وچ کوے پے سکدا ہاں۔ میرے تان نیانے بھکھے مر جانگے۔"

اتھے پھر گورو صاحب نے شبد اچاریا تے دسیا کہ بھائی جیو دے پیدا ہون توں پہلاں ہی نرنکار رزق دا انتظام کردا ہے۔ توں کاہنوں گھبراؤندا واں۔

جدوں جھنڈے دی تسلی ہو گئی تاں اندر سین کہندا بھائی جھنڈا لیا ہن پروس جولے کے آیا ہے سنتاں واسطے۔ اودھر مردانہ وی کاہلا پے گیا۔ اکھے جی گلاں باتاں تاں ہندیاں رہنگیاں بھوجن تاں چھک لؤ۔ گورو صاحب نے جھنڈے نوں کہہ کے بھوجن چار تھانئی کروا دتا۔ (جھنڈا، مردانہ، اندر سین تے گورو صاحب لئی) جھنڈے نے پھر کہہ دتا کہ گورو صاحب جی پرشاد چھک لؤ۔

جھنڈے نے جویں گورو صاحب نال بھوجن چھکیا جھنڈے نوں خماری چڑھ گئی۔ جھنڈا تان لگا اول ٹولیاں مارن تے پھر بے سدھ ہو گیا۔ اندر سین کہندا "لؤ پے گیا پوڑا۔"

گورو صاحب نے اندر سین نوں کیہا بھائی گھبراؤ ناں اسیں کیسے مقصد لئی اتھے آئے ہاں۔ مردانے نوں حکم کیتا کہ تے پانی منگوا یا۔ گورو صاحب نے آپ وی اشنان کیتا تے جھنڈے تے پانی چھڑکیا۔ جھنڈا ہوش وچ آیا تے گورو صاحب دے چرناں تے ڈگ گڑگڑایا، "صاحب میں اج بہشت ویکھ لیا۔"

گورو صاحب نے اعلان کر دتا کہ جھنڈا تینوں اسیں گرمت دا پرچارک تھاپیا ہے اس علاقے واسطے۔ تیرے تیر دا دھیان کرتار کریگا۔ توں نہی چنتا کرنی۔ بس توں نرنکار کرتا پرکھ اجونی سیبھہ دا پرچار کرناں ہے۔

جھنڈے نے وی کہہ دتا کہ گورو جی ایہہ جیوں تیرے لیکھے۔ جویں توں کہے میں کراں۔

سویر ہو گئی۔ جھنڈا تے اندر سین گرمت دے رنگ وچ رنگے، شہر اپنے اپنی گھریں پہنچے۔

---◆---

جدوں بنگال دے بادشاہ نے گورو صاحب نوں حاضر ہون دے حکم چاڑ دتے۔

جھنڈے تے اندر سین توں گل سارے شہر وچ جنگل دی اک وانگ پھیل گئی کہ اک جانی جان پریمیشر دا روپ سنت لاہور توں چٹاگانگ شہر وچ پدھاریا ہے۔

ہم ہما کے لوکاں نے گورو صاحب دے چرناں ول آؤنا شروع کر دتا۔ صاحب سمندر دے کنارے ڈیرہ لائی بیٹھے سن۔

اودھر راجے دے گپتچراں نے راجے نوں رپورٹ دتی کہ پنجاب توں کوئی نانک ناں دا سنت آیا ہے جس بارے کجھ پتہ نہی لگدا کہ اوہ ہندو ہے کہ مسلمان؟ لوک ہم ہما کے پہنچ رہے۔ نانک نے جھنڈے ناں دا ترکھان اپنا نمائندا وی اتھے تھاپ دتا ہے۔

ایہہ سن کے راجے دے کت کھڑے ہو گئے کیونکہ اونی دنی زیادتر حملے پنجاب والے پاسیو ہی بندے سن۔ شک ہو یا کہ افغانستان توں کسے راجے نے اپنا جسوس ناں بھیجیا ہووے۔ راجے نے جھٹ اپنی پولیس نوں حکم کر دتا کہ نانک سنت نوں میرے ساہمنے حاضر کیتا جاوے۔

گورو صاحب دے ڈیرے تے جویں پولیس آئی انان اپنی پینکڑ بازی 'چ کیہا کہ اتھے نانک نام دا سنت کون ہے۔ سببیں اتھے اندر سین وی حاضر سی۔ اندر سین نے پولیس والیاں کولو پچھیا "بھئی کی گل پے بڑے رعب جھاڑ رہے ہو۔ ایہہ سنتاں دا ڈیرہ وا۔" اندر سین نے سپاہیاں نوں کیہا کہ "تسی جاؤ میں آپے گورو مہاراج نوں لے آوانگا۔"

اندر سین نے گورو صاحب نوں کیہا کہ گورو جی معاف کرناں انان لوکاں نوں تھادا پتہ نہی۔ میرا ماما مہاراجے دے دربار وچ اچے عہدے تے ہے۔ میں انوں مل کے سارا دس دیاں گا۔

اپنے مامے رانہی اندر سین بادشاہ الاؤالدین حسین شاہ (عرف سدھر سین) نون جا ملیا۔ راجے نے کیہا کہ میں کوئی سخت حکم نہی کیتا سی۔ میں صرف اس مہاں پرکھ نوں ملنا چاہندا سی۔ اندر سین نے کیہا کہ مہاراج جی سادھو فقیراں نوں ملن واسطے ہور مریادا ہندی ہے۔ گورو نانک پورن سنت نے۔ اوہ خدا داروپ نے۔ اوتناں نوں کوئی لالچ نہی۔ تسی ملوگے تان تھادی تسلی ہو جاوے گی۔ کسے سادھو سنت نوں ملن جاؤ جے کجھ حاصل کرناں ہووے تان دل وچ حلیمی لے کے جاؤ۔

اگلے ہی دن بادشاہ الاؤالدین حسین شاہ عرف راجا سدھر سین وڈی حلیمی ساہت گورو صاحب دے ڈیرے تے طرحاں طرحاں دے پکوان تے میوے لے کے پہنچیا۔ بادشاہ نال خوب گلاں باتاں ہوئیاں۔ گورو صاحب نے اپنا پچھوڑ وی دسیا کہ کوے اوہ دولت خاں اباراہیم ملودھیہ ابراہیم کول کاردار رہے۔ دولت خاں نے ہی دلی دے تخت تے سلطان ابراہیم نوں بیٹھایا سی۔ ایہہ راجنیتک حالات سن کے بادشاہ دا گورو صاحب وچ وڈا بھروسہ بھج گیا۔ گلاں دلی

دے سلطان دے پرجاتے کیتے جا رہے ظلمان بابت وی ہوئیاں۔ بادشاہ نے اشارہ دتا کہ صحیح وقت اُون تے اوہ دلی دا کم تمام کر دیویگا۔

اونی دنی راجنیتک استھرتا پھیلی ہوئی سی۔ بنگال نوں سدا دلی توں حملے دا خطرہ بنیا ہویا سی۔ گورو صاحب نے پہلاں ہی حسین شاہ دی حلیمی ویکھ کے انوں تھاپنا دتی کوئی کنا وی طاقتور کیو ناں ہووے تیری واء ول نہی ویکھ سکیگا۔ علاقے دے مسلمان پیراں فقیراں وی گورو صاحب دی حاضری بھرنی شروع کر دتی۔ چار چھیرے جھنڈے شتار دی جے جے کار وی ہون لگ پئی۔ راجے نے ضمد کیتی تاں گورو صاحب لگ لگ پگ اک مہینہ چٹاگانگ رہے سن۔

لگدا ہے کہ ماگھ دیس بھاؤ رکھین دے دورے تے جان واسطے سمندری بیڑے دا انتظام بادشاہ نے ہی کیتا ہووے۔

چٹاگانگ وکھے جتھے گورو صاحب نے ڈیرہ لایا سی اوہ تھان اچ دے ریلوے سٹیشن دے لاگے ہے۔ کیونکہ جدوں لوکاں نے دسیا سی کہ پانی لین واسطے دور جانا پیدا ہے تاں دیا دے سمندر گورو صاحب نے اشارہ کر کے اک تھان پٹن لئی کیہا جتھوں تازے جل دا پھارا فٹ اٹھیا۔

اس تھان تے ۱۹۳۰ ای تک باقائدہ نانک چوے ناں دا گرو دوارہ ہندا سی۔ پھر انگریزی سرکار نے گرو دوارہ مہنت نوں ورتیکے ایہہ جل سرکاری سپلائی لئی ورتنا شروع کر دتا سی۔ سکھی نشان مٹ گیا۔

گورو صاحب نال سبندھت گرو دوارہ چو صاحب چٹاگانگ تے تاں سرکار نے قبچہ کر لیا سی، کیونکہ گورو صاحب دوارا جاری کیتا چشمہ ۱۹۳۰ ای۔ تک وی بھرپور پانی دے رہا سی اتے پانی شہر نوں سپلائی جو کرنا سی۔

چٹاگانگ دے چوک بازار وچ اچ وی اک گرو دوارہ صاحب ناں 'بھنگ گھوٹنا' موجود ہے۔ اس بابت کیہا جاندا ہے کہ سکھی دی کرامات توں پر بہاوت بوکے اک نواب نے گرو دوارہ صاحب آپ بنوایا سی۔ ساڈا اندازہ ہے کہ ایہہ وی سکھ راج دی ستھاپنا ویلے ہی بنیا ہووے گا۔ سنگھنی آبادی والے تھان تے ہون دے باوجود اس دے ناں تے چوکھی زمین ہے۔ (تصویر - ڈاکٹر پرم ویر سنگھ)

چٹاگانگ توں ۳۰ کہ۔ می پہاڑ پاسے سیٹاکنڈ نامی جگاتے وی گورو صاحب ٹھہرے سن۔ جتھے انان دے

ساکھی 'چ لکھیا ہے کہ لوکاں نے پنجاب دا ناں سنئے ہویا ہے۔ اونی دنی جنگلاں وچ رہ رہے برمی لوکاں نوں پنجاب دی کی سناس۔ سو جھنڈا تر کھان چٹاگانگ دی ہی سی۔

و (اس گل توں ایہہ لگدا ہے کہ توں پہلاں گورو صاحب دا میل بادشاہ الاؤالدین حسین شاہ نال گوڑ مالدا وکھے نہی ہو سکیا سی۔

کئی لکھاریاں نے گورو صاحب دا اگر تلا توں ۵۵ کلومیٹر دور ادیبر دی پہاڑی تے موجود تریپرا شکتی پیٹھ جانا وی لکھیا ہے۔ پر اتھاس نوں گھوکھن توں پتہ لگدا ہے کہ منندر تاں ۱۵۰ ای۔ وچ مہاراجہ دانیا منیکیا تے بنایا سی۔ اس توں پہلاں مندر دی کوئی ہوند نہی سی۔

آ جنم ساکھی دے لکھاریاں نے جہڑا راجے دا ناں سدھر سین دتا ہے ایہہ اتھاسک طور تے درست نہی۔ در اصل کسے ویلے چٹاگانگ وکھے سین خاندان دی وی حکومت سی۔ سین خاندان تاں گورو صاحب دی آمد توں چروکنا پہلاں گدیو لہہ چکا سی۔ ایہہ تاں پکا ہے کہ ایہہ سدھر سین بادشاہ الاؤالدین حسین شاہ دا جان تاں وشواش پاتر جاں ایہہ کھڈ بادشاہ الاؤالدین حسین شاہ ہووے۔ بو سکدے گورو صاحب دا میل گوڑ (مالدا) وکھے تاں ہو سکیا ہووے تے بعد وچ پتہ لگا ہووے کہ بادشاہ چٹاگانگ آیا ہویا ہے جس کر کے گورو صاحب چٹاگانگ پدھارے اتے بادشاہ نال ہی سدھا میل ہو گیا۔ سو سدھر سین بھاوے کوئی متابت راجا سی جان جگیر دار جاں مہاپور آپاں اتھے مں لینے کہ ایہہ خود بادشاہ الاؤالدین حسین شاہ ہی سی۔ کیونکہ جدوں سدھر سین دا ناں اُونتاں مطلب بادشاہ توں ہی ہے۔

آسٹریکل پتری-۱۲۵

نقشیاں دی انہوند دے باوجود جنمساکھیاں چٹاگانگ بابت اشارہ دے دتا کہ ایہہ بسپئر دیس (ناغیاں دے دیس) وچ ہے۔ گل ہے وی صحیح۔ بھاؤ برما دا گوانڈھ۔

بسپئر ناگ- بہتا زبریلہ سپ۔ ناغے وی اپنے آپ نوں ناگ (سپ) اکھنا کے فخر محسوس کردے ہن۔ ناگالینڈ لئی گڈھا سوہنا ناں ورتیا ہے بسپئر دیس۔

کولی ولوں بسپئر نوں بشہر کہنا غلط ہے کیونکہ صاف لکھیا ہے کہ سمندر دے کنڈھے ہے جدوں کہ بشہر شملے توں ۱۵۵ کلومیٹر پہاڑی اتر-پورب علاقے وچ ہے۔

بالے والی جنم ساکھی وچ اک واری نہی، دو واری لکھیا ہے کہ "بھائی جھنڈا اسپین پندھراں سو کوپاں تے آئے ہاں۔" بشہر تاں ۱۵۰ کوہ وی نہی ہندا۔

بنگال/آسام دے علاقے دیاں دو تہ گلاں ہی تاں مشہور ہویا کر دیاں سن۔ ۱. مخمل، ۲. جادو تے ۳. سپیرے۔

چٹاگانگ نوں بنگلا وچ چٹانگ ہی کہندے ہن جو کہ چٹاگاؤ توں وگڈیا روپ ہے۔ پراتن جنم ساکھی وچ نگر دا ناں چھٹگھانکا لکھیا ہے۔ نال صاف صاف 'نگر' لفظ ہے کہ کسے شہر دی گل ہے۔

کئی لکھاری جھنڈے باڈی والی ساکھی نوں میانمار (برما) دے تناسرم ٹاپو (تینیتھرائی) نال جوڑدے ہن۔ جنم ساکھی 'چ صاف صاف لکھیا ہے کہ ایہہ شہر ہے۔ اونی دنی چٹاگانگ ہی سونارگاؤ توں بعد وڈا شہر سی۔ تناسرم وچ وڈے شہر دا ہونا انی دنی سنہو نہی سی۔ اچ جو تینیتھرائی شہر موجود ہے اوہ اودوں مسان ہے کہ کوئی پنڈ ہووے۔ پھر اوٹھے ہندوستانی مول دے لوک وی نہی ہن۔ زیادہ برمی تے تھانی ہی ہن۔ جنم ساکھی وچ کتے وی اشارہ نہی ملدا کہ اتھوں دی سبھیتا وکھری ہے۔

ਚਰਨਾ ਦੇ ਨਸ਼ਾਨ 1930 ਤੱਕ ਮੌਜੂਦ ਸਨ۔

---◆---

اس توں بعد گورو صاحب ماگھ دیستے برما ول جانڈے ہن (ویکھو اگلا ادھیائے صفحہ 167) تے کجھ سمیں بعد واپس چٹاگانگ پرط آؤدے ہن۔ (1511 ای۔)۔ چٹاگانگ توں پھر سمندر رستے جگن ناتھ پوری ول نوں روانہ ہندے ہن پر رستے وچ بنگال دے کجھ ہور پرسدھ ستھان ویکھدے ہن۔

---◆---

کلکتے وچ دکھی لوکائی دا روگ دور کیتا

اندازہ ہے کہ جدوں گورو صاحب چٹاگانگ پرط کے جگناتھپوری نوں روانہ ہووے تاں ہو سکدا کلکتے اتے میدنی پور اس روٹ تھاننی گئے ہون۔

اج کلکتہ وکھے گردوارہ بڑا سنگت گورو صاحب دی آمد دی یاد دواؤدا ہے۔ اتھے بہڈ سنگھ ناں دا کوئی پنجابی کھتری اہل کار رہندا سی۔ گورو صاحب دی آمد ویلے اوہ سخت بیمار سی اتے ویداں حکیمان انوں جواب دے دتا ہویا سی۔ شہر وچ اس ویلے کوئی مہانماری پھیلی ہوئی سی۔ بہڈ سنگھ دے دیوان سکھ پال نوں جدوں پتہ لگا کہ گورو صاحب اتھے پدھارے ہوئے تے تاں اوہ دوڑا دوڑا گیا تے جا کے گورو صاحب نوں بینتی کیتی کہ علاقے دے لوکاں تے ترس کر کے اناں دا روگ دور کرو اتے راجا بہڈ سنگھ نوں وی بچا لو۔ آکھیا جاندا ہے کہ صاحب نے نام دے آسرے دکھی لوکائی دا دکھ دور کیتا۔ اس تھان ہی گورو صاحب نے شبد اچاریا:-

بسنت محلہ ۱ چنچل چیتن پاوے پارا۔۔ آوت جات ن لاگے بارا۔۔ دوکھ گھنو مریئے کرتارا۔۔ بن پریتم کو کرے ن سارا۔۔ اسبھ اوتھ قصو آکھو بینا۔۔ ہر بھگتی سچ نام پتینا۔۔ ا رہاؤ۔۔ اوکھدھ کر تھاکی بہتیرے۔۔ کیو دکھ چوکے بن گر میرے۔۔ بن ہر بھگتی دوکھ گھنیرے۔۔ دکھ سکھ دیتے تھاکر میرے۔۔ ۲ روگ وڈو کیو باندھو دھیرا۔۔ روگ بجھے سو کائے پیرا۔۔ ۳ اوگن من ماہ سریرا۔۔ ڈھوڈھت کھوجت گر میلے بیرا۔۔ ۳ گر کا سبڈ دارو ہر ناؤ۔۔ جیو تورا کھہ تھے رہاؤ۔۔ جگ روگی کہ دیکھ دکھاؤ۔۔ ہر نرمائل نرمل ناؤ۔۔ ۴ گھر مہ گھڑ جو دیکھ دکھاوے۔۔ گر محلی سو محل بلاوے۔۔ من مہ منو آت مہ چیتا۔۔ ایسے ہر کے لوگ اتیتا۔۔ ۵ ہرکھ سوگ تے رہے نراسا۔۔ امرت چاکھ ہر نام نواسا۔۔ آپ پچھان رہے لو لاگا۔۔ جنم جیت گرمت دکھ بھاگا۔۔ ۶ گر دیا سچ امرت پیوؤ۔۔ سہج مرؤ جیوت ہی جیوؤ۔۔ اپنو کر راکھہ گر بھاوے۔۔ تھرو ہوئی سو تجھ سماوے۔۔ ۷

جتھے گورو صاحب نے بہڈ سنگھ راجے دا روگ دور کیتا: گردوارہ بڑا سنگت، کلکتہ

بھوگسی کو دکھ روگ ویاپے۔۔ گھٹ گھٹ رو رپیا پرہہ جاپے۔۔ سکھ دکھ ہی تے گر سبڈ اتیتا۔۔ نانک رام روے بت چیتا۔۔ ۸ ۴
اتھوں دی پر میرا انوسار گورو صاحب اتھے 12 دن رہے سن۔ کلکتے توں صاحب میدنیپر ریاست نوں چلے گئے۔

---◆---

جدوں چندرکونا (میدنیپر) دی راج کماری بن گئی راج کمار و

گورو صاحب دے ویلے میدنیپر (اس نوں اج کلھ مدناپر لکھدے ہن) اڑیسہ راج دا حصہ سی۔ ایٹھے نیڑے ہی قصبہ چندرکونا ہے۔ اتھے اوہنی دنی چندر کیتو ناں دے باجگجارجے دا راج سی۔ گورو صاحب دی اس شہر وچ آمد تے بہت آؤ بھگت ہوئی۔ کیونکہ صاحب دی سوبھا بہار بنگال سبھ جگ پھیل چکی

۵ چہڑے کہندے تے کہ گورو صاحب دے ویلیاں وچ کلکتا تاں اجے جمیوں وی نہیں سی اناں نوں نوٹ کرناں چاہیدا ہے کہ اکبر بادشاہ دے ویلیاں دے معاملہ دستاویزاں وچ کولکتا دا ذکر آؤدا ہے۔ پھر 15 ویں صدی دے بنگلا کوی پر داس پھلانی دی کویتا وچ وی شہر دا ذکر ہے۔ ہو سکدا ہے کہ ہگلی ندی دے کنڈھے ہون کر کے ایہدی اہمیت ہووے۔ اودو ہگلی وچ باقائدہ جہازرانی ہندی سی۔

۶ کلکتہ ستھت گردوارے۔۔ بھائی دلپ سنگھ اتے سائیکل پاتری۔۔ 120

چندرکونا دا اتھاسک استھان۔ ایہہ اداسی سادھواں دی بدولت بچیا رہا ہے۔ بیٹھاں اداسی سادھواں دیا سمدھان اتے بیل دا پرانارکھ جس تھلے گورو صاحب براجے سن۔

سی۔ جدوں کجھ دن اتھے رہے تاں اک دن شہر دی رانی چپّ چپیتی اپنی وشواش پاتر گولی نال گورو صاحب دے چرناں وچ آکے گڑگڑائی کہ بابا جی میری عجت رکھ لو۔ رانی نے کہانی دسی کہ:

"دو سال پہلاں جدوں میں گربھ وتی سی تاں پنڈتاں نے بھوکھوانی کیتی سی کہ میرے گھر پتر جنم لویگا۔ راجا نے ایہہ سن کے جنم توں پہلاں ہی بہت خوشیاں منائیاں۔

پر جدوں جنم ہویا تاں میرے گھر پتر نہی، دھی آئی۔ راجا کتے دور نیڑے مہمتے گیا ہویا سی۔ اس براہمن نوں جوہیں پتہ لگا تاں اوہ میرے تک آیا اتے کہن لگا کہ "توں راجا نوں جھوٹھ بول دے کہ منڈا ہویا ہے۔ براہمن نے مینوں ڈر پا دتا کہ جے راجا نوں پتہ لگا کہ

گورو صاحب دی چرن چھوہ پراپت کر کے راجا چندرکیتو تاں امر ہو گیا ہے۔ چھوٹے جے راجے نے ہور وی دھارمک استھان بناوئے۔ اوسے دا بناوایا ایہہ مالیشور مندر آج وی چندرکونا وکھے موجود ہے۔

کڑی ہوئی تاں اوہ تینوں چھڈ دیویگا اتے مہلاں توں باہر کڈھ دیویگا۔"

"اس ڈر کر کے مے جھوٹھ بولیا اتے راجا نوں ایہو کہیا کہ پتر جنمیا ہے اتے آج دو سال توں کڑی نوں منڈے دی طرحاں ہی پال رہی ہاں۔ کسے نوں پتہ نہی لگن دتا۔ پر میں اندرو اندر کھردی جا رہی ہاں۔ اس جھوٹھ نے مینوں کہا لیا ہے۔ بابا جی میری عجت رکھو۔ دسو میں کی کران؟ کی مینوں مر جانا چاہیدا ہے؟"

گورو صاحب نے رانی نوں کہیا کہ اس راج کماری نوں پیش کرو۔ راج کماری نوں لیادا گیا۔ گورو صاحب نے اوہوں اشنان کیتا اتے رہندا پانی مردانے نے اس راج کماری اتے چھڑک دتا۔ گورو صاحب نے رانی نوں چھٹی بخشی تے کہیا کہ تسی ہن اپنے محلان وچ جاؤ۔ رانی نے ترنت محلان وچ جا، راج کماری دے کپڑے بدلن بہانے جدوں تکیا تاں اوہ لڑکی نہی، سچمچ لڑکا ہی سی۔ رانی نے خوشی وچ دہائی دے دتی۔

خبر چھپیرے جنگل دی اگ دی طرحاں پھیل گئی۔ کیونکہ نوکرانیاں نوں تاں پہلاں ہی پتہ سی۔ رانی نے دہائی دے دتی۔ گل راجے تک وی پہنچ گئی۔ ہر کوئی لگا ستنام واپگورو چپن۔

جتھے جتھے گورو صاحب اتھے یادگاراں بنیاں سن۔ پر وقت پا کے مٹ گئیاں پر اتھے چندرکونا وکھے آج وی گورو صاحب دی پراتن یادگار دے طور تے گرودارہ صاحب موجود ہے۔ کارن ایہہ کہ لاگے ہی ۱۲ کہ۔ می۔ دی دوری تے کھڑگ پور وکھے ہزاراں سکھ رہندے ہن۔ اک بنگالی اداسی سرن داس دی ہمت کر کے ایہہ گرودارہ صاحب بچیا ہویا ہے جس نے سسکھاں نوں نال جوڑ لیا۔ بہتی تھانٹی بھاؤ پنجابوں ستھانک سنگت دی انہوند کر کے باہر دے ہزاراں استھان الوپ ہو گئے ہن۔

چندرکونا توں میدنیپر ۴۴ کہ۔ می۔ اتر ہے۔

سینہ بسینا چلدی آ رہی گل مطابق گورو صاحب کلکتہ توں اتھے آئے اتے اگے جگن ناتھ پوری نوں چلدے بنے۔

